

Dejvid Foster Volas

DUŠA NIJE KOVAČNICA

TERENS VILAN ĆE KASNIJE BITI ODLIKOVAN ZA UČEŠĆE U BORBAMA U RATU U INDOKINI I POJAVIĆE SE NJEGOVA FOTOGRAFIJA I DRAMATIČNA I LASKAVA PRIČA O NJEMU U *dispeču*, PREMDA MU MESTO PREBIVANJA NAKON RAŽALOVANJA I POVRATKA AMERIČKOM ŽIVOTU NIKAD NIKO KOGA SMO MIRANDA I JA IKAD POZNAVALI NIJE USTANOVIO.

Ovo je priča o tome kako smo Frenk Koldvel, Kris Demateis, Mendi Blem i ja postali, prema rečima gradskih novina, *4 nesvesna taoca* i kako su nam neobična i posebna spona i trauma u čijem je središtu njeno poreklo uticale na živote nakon toga i karijere u potonjim zrelim godinama. Članci u *Dispeču* neprestano su potencirali da upravo nas četvoro, koji smo svi bili klasifikovani kao zaostali ili problematični učenici, nismo bili dovoljno stalozeleni da bismo pobegli iz učionice za građansko vaspitanje zajedno s drugom decom, stvorivši tako *talačku situaciju* koja je opravdala oduzimanje života.

Poprište originalne traume bila je učionica za građansko vaspitanje u četvrtom razredu, drugi čas, u Osnovnoj školi „R. B. Hejz“ ovde u Kolambusu. Vrlo, vrlo davno. U učionici je postojao propisan raspored sedenja i svi smo imali svoje stolove, koji su u preciznim redovima bili prišrafofljeni za pod. Bila je to godina 1960, doba vatrenog i u neku ruku nepromišljenog patriotizma. Bilo je to doba koje se danas često pominje kao donekle nevinije doba. Građansko je u celoj državi bilo obavezan predmet o Ustavu, američkim predmetima i organizaciji vlade. U drugom tromesečju smo zapravo pravili papir-maše modele organizacije vlade, s raznoraznim putevima i stazama između njenih delova, kako bismo ilustrovali balans snaga koje su Očevi nacije ugradili u federalni sistem. Ja sam napravio dorske stubove za pravosuđe od kartonskih tuba unutar rolni papirnih ubrusa *koronet*, što je bila omiljena marka naše majke. Bilo je to tokom onog hladnog i naizgled beskrajnog perioda u martu kad je naša stalna nastavnica građanskog bila odsutna, pa smo radili lekciju o Ustavu i čitali Američki ustav i njegove razne nacрте i amandmane pod nadzorom g. Ričarda A. Džonsona, njene dugoročne zamene. Tada još nije postojao zvaničan termin za trudničko odsustvo iako je bremenitost gospođe Rouzman bila očigledna u najmanju ruku već od Dana zahvalnosti.

Učionica za građansko u „R. B. Hejzu“ sadržala je šest redova od pet stolova. Stolovi i stolice bili su čvrsto prišrafofljeni jedni za druge i za pod, i imali su radne površine na šarkama koje su se mogle dizati, baš kao što je to bio običaj na svim osnovnoškolskim stolovima u to doba pre školskih ranaca i torbi. U stolu koji vam dodele držali ste rezervne olovke, vežbanke, lepak i druge nužne stvari za osnovno obrazovanje. To je bilo i mesto u koje ste dužni da stavite svoj udžbenik kako biste ga sklonili sa stola tokom kontrolnih zadataka. Sećam se da je papir u vežbankama u to doba bio svetlosiv, mekan i gladak, s veoma širokim istačkanim plavim linijama margine; svi zadaci ispisani u tim vežbankama izgledali su pomalo zamrljano.

Do šestog razreda u Kolambusu su vam dodeljivali jednu stalnu učionicu. To je bila određena učionica gde ste držali zimsku jaknu i gumene čizme na vešalici i pravougaoniku od novina, ponaosob, duž zida, pri čemu je određena vešalica svakog učenika bila obeležena parčetom kolaž-papira s vašim imenom i poslednjim inicijalom ispisanim markerom. Upravo je pod poklopcem vašeg stola u učionici bilo glavno spremište vašeg školskog pribora. U to vreme je delovalo da je najodraslija osobina u vezi sa Srednjom školom „Fišinger“ preko puta bila činjenica da stariji đaci nisu imali stalnu učionicu već su išli na časove iz jedne prostorije u drugu i držali svoje stvari u ormariću sa šifrovanom bravom čiju ste šifru morali zapamtiti i onda uništiti papirić na kojem vam je šifra dodeljena kako niko ne bi mogao da vam obije ormarić. Ništa od toga nije neposredno relevantno za priču o tome kako je nezamislivi kvartet sačinjen od mene, Krisa Demateisa, Frenkija Koldvela, te čudne i poremećene Mendi Blem spletom okolnosti bio primoran da se ujedini u grupu koja će postati nešto manje formalno poznata kao *Četvorka*, izuzev možda činjenice da su likovno i građansko bili jedini časovi zbog kojih smo napuštali svoju stalnu učionicu. Na oba ta časa koristili su se posebni materijali i pomagala, pa su za oba postojale namenske prostorije i specijalno obučeni nastavnici, a učenici su im dolazili iz svojih stalnih učionica prema određenom rasporedu časova. Bio je to, u našem slučaju, drugi čas. U koloni u kojoj smo se jedno po jedno kretali iz svoje učionice ka kabinetima za likovno i građansko gospođe Beri i gospođe Rouzman, ponaosob, išli smo ćutke, po abecednom redu i pod budnom prismotrom. Kraj pedesetih i početak šezdesetih nije bio vreme relaksiranije discipline ili nereda, zbog čega su događaji na građanskom tog dana o kojem je reč bili još traumatičniji i ponukali nekoliko dece iz razreda (od kojih je jedno Terens Vilan, koji je verovatno bio donekle dekadentan za dečaka iz te ere i ponekad nosio sandale i kožne kratke pantalone, ali je izuzetno dobro igrao fudbal i imao oca koji je bio inženjer hidrotehnike iz Zapadne Nemačke koji je dobio američko državljanstvo, i mogao da zavrne gornje kapke tako da mu se vide mukulentne membrane s unutrašnje strane i onda tako hoda po igralištu, što mu je donosilo izvesnu popularnost) da se u potpunosti prebace u drugu školu budući da je čak i puki ponovni boravak u zgradi okidao traumatična, perseveracijska sećanja i emocije.

Tek ću mnogo kasnije razumeti da je događaj pred tablom na građanskom verovatno bio najdramatičniji i najuzbudljiviji događaj u kojem sam učestvovao u životu. Kao i u slučaju mog oca, mislim da sam do neba zahvalan što toga nisam bio svestan u datom trenutku.

SEDEO SAM SAD, ZBOG ČEGA BI SE GOSPOĐA ROUZMAN STRAŠNO IZNERVIRALA, PORED PROZORA.

Učionica za građansko gospođe Rouzman, u kojoj su nalazili portreti sva 34 američka predsednika u ravnomernom razmaku okačeni na sva četiri zida tik ispod stropa, kao i padajuće reljefne mape trinaest prvobitnih kolonija, država Unije i Konfederacije iz cirka 1861, i trenutnih Sjedinjenih Država, zajedno s Havajskim ostrvima, te čelični ormarići puni raznih dodatnih sredstava, uglavnom se sastojala od ogromne katedre i crne školske table u prednjem delu prostorije i ukupno 30 prišrafovanih stolova i stolica u koje smo mi, četvrti razred razrednog starešine gospođice Vlastos, bili po abecedi raspoređeni u šest redova od pet učenika u svakom. Budući da je gospodin Džonson bio zamena, zabavljali smo se tako što

smo izmenili uobičajenu šemu sedenja kod gospođe Rouzman i obrnuli razmeštaj dodeljenih redova u učionici od istoka ka zapadu, smestivši tako Rouzmeri Ahern i Emili-En Bar u prve klupe u redu najbližem vešalicama na zapadnom zidu (koje su uvek bile prazne pošto kabinet za građansko gospođe Rouzman nije bila ničija stalna učionica) i vratima učionice, a potonjeg od blizanaca Sveringen na čelo najistočnijeg reda, pored prvog od dva velika prozora na istočnom zidu, čije su se masivne roletne mogle spustiti radi gledanja slajdova i ponekog istorijskog filma. Ja sam bio u pretposlednjoj klupi krajnjeg istočnog reda, što je bila logistička greška koja se gospođi Rouzman nikad ne bi omakla budući da sam bio ocenjen nezadovoljavajućom ocenom iz veština slušanja kao i kategorije povezanosti s tom – praćenja uputstava – pa je svaki stalni nastavnik u prvih nekoliko razreda u „R. B. Hejzu“ znao da sam ja učenik čije bi mesto trebalo da bude što je dalje moguće od prozora i drugih potencijalnih uzroka dekoncentracije. Svi prozori u školskoj zgradi imali su stakla s ugrađenom žičanom mrežom kako bi prozori bili otporniji na udarce zalutale lopte kad se igra između dve vatre ili na vandalski hitnut kamen. Takođe, učenik odmah s moje leve strane u tom surogatu rasporeda sedenja bio je Sandaj Rabindranat, koji je uvek manijakalno učio i takođe imao rukopis za primer, i bio verovatno najbolji đak pored kog ste mogli da sedite na kontrolnim testovima u celom „R. B. Hejzu“. Žičana mreža, koja je delila prozor na 84 sitna kvadrata i dodatni red od 12 uzanih pravougaonika gde se prva vertikalna linija žice gotovo dodirivala s desnom ivicom prozora, bila je smišljena delom da bi prozori bili manje primamljivi i da bi se minimizovale šanse da učeniku nešto odvuče pažnju ili da se on izgubi u razmišljanjima o prizoru spolja, koji se na građanskom u martu sastojao pretežno od sivog neba i skeleta ogoljenog drveća i opustošenih oboda fudbalskih terena i neograđenog bejzbol terena na kojem se Mala liga održavala svake godine od 21. maja do 4. avgusta. Iza i mnogo skraćeni, budući da ga je presećala Avenija Taft i da je zauzimalo samo tri kvadrata u donjem levom uglu prozora, nalazilo se ograđeno bejzbol igralište oficijalnih dimenzija Srednje škole „Fišinger“, gde su veliki dečaci igrali bejzbol u okviru lige Američke legije kako bi održali vrhunsku formu za početak srednjoškolske sezone. Nekoliko prozora na našoj školi vandali su razbijali svakog proleća; više vidljivog kamenja ležalo je na fudbalskim terenima, od kojih je najmanje pola moglo da se obuhvati u kalibrirano vidno polje s mog mesta, a da ne načinim nijedan primetan pokret glavom. Gotovo celi prazni i pusti teren za bejzbol video se uz pomoć tek jednog ili dva suptilna prilagođavanja; unutrašnje polje je sad bilo blatnjavo svugde gde nije bilo snega. Ja sam osoba koja je oduvek imala dobar periferni vid, te sam najveći deo od tri nedelje časova o američkom ustavu kod gospodina Džonsona prvenstveno bio fizički prisutan na građanskom dok mi je pažnja zapravo bila usmerena periferno, na spoljašnje terene i ulicu, koje je kalibriranost prozorske mreže izdelila u diskretne kvadrate koji kao da su u priličnoj meri nalikovali nizovima tabli što sačinjavaju stripove, knjige snimanja s crtežima kadrova, *Misterije u stripu Alfreda Hičkoka* i slično. Očigledno, ta snažna zaokupljenost bila je pogubna u pogledu mojih veština slušanja tokom građanskog kao drugog časa u rasporedu otuda što mi je navodila pažnju ne samo da dokono luta, već i da aktivno stvara cele linearne i diskretno organizovane narativne fantazije, od kojih su se mnoge odvijale prilično detaljno. Što će reći da se sve iole zanimljivo napolju – poput parčeta živopisnog đubreta koje leti iz jednog žičanog kvadrata u drugi ili gradski autobus što ravnodušno prelazi zdesna nalevo kroz

najniža tri vodoravna stuba od kvadrata – pretvaralo u podsticaj za nastajanje knjiga iscr-
tanih kadrova za intimno izmaštane igrane ili crtane filmove, u kojima je svaki od preostalih
kvadrata u žičanoj mreži prozora mogao da se iskoristi kako bi se produžila ili produbila
pripovest na tim tablama – CPT autobus običnog izgleda u stvarnosti kojim upravlja on-
dašnji Betmenov zakleti neprijatelj Crveni Komandos, koji u unutrašnjoj perspektivi poveza-
nih kvadrata drži taoce, između ostalih i gospođicu Vlastos, nekoliko slepe dece iz Državne
škole za slepe i gluve, te mog prestravljenog starijeg brata i njegovu profesorku klavira
gospođu Dudnu, sve dok u autobus u pokretu ne upadne Betmen i (skriven iza svoje male
dekorativne maske) izvesni Robin primetno poznatog izgleda, u nizu akrobatskih mane-
va uz pomoć konopca i čaklje koji su svaki pojedinačno ispunjavali i animirali po jedan
mrežni kvadrat prozora, a potom ostajali zamrznuti u tablou kad bi mi se pažnja prebacila
na sledeću tablu i tako redom. Te imaginarne konstrukcije, koje su često zauzimale ceo
prozor, bile su plod teškog i usredsređenog pregnuća; istina je i da su one imale vrlo malo
sličnosti s onim što su gospođa Klejmor, gospođa Tejlor, gospođica Vlastos i moji roditelji
zvali sanjarenje. U vreme stimulativne traume još sam imao devet godina; deseti rođendan
će mi biti 8. aprila. Razdoblje od sedme do desete godine bilo je takođe problematičan i
nespokojan period (naročito za moje roditelje) kad nisam umeo, ni u jednom strogo shva-
ćenom smislu, da čitam. Pod čim podrazumevam da sam mogao da osmotrim stranicu iz
knjige *Od mora do blistavog mora: priča o Americi u rečima i slikama* (što je bio obavezan
udžbenik na časovima građanskog u svim osnovnim školama i celoj državi u to vreme) i
pružim izvestan broj specifičnih kvantitativnih informacija kao što su tačan broj reči na
stranici, tačan broj reči u svakom redu, a često i reč ili čak slovo koje se najčešće ili najređe
pojavljuje na datoj stranici, primera radi, kao i broj pojavljivanje svake reči, često pamteći
tu informaciju mnogo pošto je ta stranica pročitana, a opet nisam mogao, u većini sluča-
jeva, da usvojim ili saopštim na bilo koji vrlo zadovoljavajući način šta je trebalo da znače
te reči i njihove razne kombinacije (to je moje sećanje na taj period, u svakom slučaju), što
je za posledicu imalo činjenicu da sam dobijao ocene znatno ispod proseka kad su mi te-
stirali integrisanje domaćih zadataka i razumevanje teksta. Na veliko olakšanje svih, problem
sa čitanjem povukao se sam od sebe, gotovo jednako tajanstveno kao što se i pojavio,
negde oko desetog rođendana.

ZA GOSPODINA DŽONSONA, POREKLOM IZ OBLIŽNJEG URBANKRESTA, KASNIJE SE ISPO-
STAVILO DA NIJE IMAO ISTORIJAT DUŠEVNIH PROBLEMA NITI SLUČAJEVA KAŽNJIVOG PO-
NAŠANJA BILO KOJE VRSTE, SUDEĆI PREMA TEKSTOVIMA U ŠTAMPI.

Poslednji put sneg je bio pao početkom marta. Prizor na istoku s prozora učionice, dru-
gim rečima, sad se pretežno sastojao od blata i prljavog snega. Ono neba što se videlo
bilo je bezbojno i visilo nekako nisko, kao nešto natopljeno vodom ili posve skrhanu. Unu-
trašnje polje terena za bejzbol bilo je potpuno u blatu, sa tek crticom snega površ baca-
čeve pozicije. Obično, tokom drugog časa, na prozoru su zapravo promicali isključivo đubre
ili nekakvo vozilo na Aveniji Taft, s tim što je na dan traume izuzetak bila pojava pasa. To se
ranije dogodilo samo jednom, nekad pre u toku nastavne jedinice Ustav, ali nikad više dosad.
Ona dva psa ušla su u gornje desno polje prozora iz čestara na severoistoku i produžila

dijagonalno nadole prema severnom šesnaestercu na fudbalskom terenu. Onda su počeli da se kreću u sve manjim krugovima jedan oko drugog, očigledno se spremajući za snošaj. Sličan scenario odigrao se jednom ranijom prilikom, ali psi se potom nisu ponovo pojavili nekoliko nedelja. Njihovi pokreti dosledno su ukazivali na parenje. Veći od dva psa naskočio je otpozadi drugom na leđa i obujmio prednjim nogama telo tigrasto prošaranog psa i krenuo neumoljivo da navaljuje dok je zadnjim nogama pravio niz sićušnih koraka kad bi drugi pas pokušao da pobegne. To je zauzimalo malo više od jednog kvadrata na žičanoj mreži prozora. Vizuelni utisak je bio kao da jedan veliki, anatomski kompleksan pas prolazi kroz seriju grčeva. Nije to bio lep prizor, ali je bio živopisan i upečatljiv. Jedna od te dve životinje bila je veća, crna sa kremastom mrljom na grudima, verovatno mešanac rotvajlera, premda joj je nedostajala širina glave čistokrvnog rotvajlera. Pasmına manjeg psa pod većim nije se dala utvrditi. Prema tvrdnji mog starijeg brata, nekad davno smo nakratko imali psa kad sam ja bio suviše mali da bih to zapamtio, psa koji je izgrizao postolje klavira i nogare antikvarnog, spektakularnog trpezarijskog stola iz 16. veka i doba kraljice Elizabete koji je naša majka otkrila na dobrotvornoj prodaji polovnih stvari, i koji je bio vredan preko milion dolara kad je procenjen i zbog kojeg je porodični pas jednog dana nestao kad se brat vratio iz predškolskog i video da nedostaju i pas i sto, dodavši da su roditelji bili veoma uznemireni zbog cele priče i da će mi on, ako ikad pomenem psa ili pitam majku za njega i uznemirim je, staviti prste u šarke plakara u predsoblju i nasloniti se iz sve snage na vrata dok mi prsti ne budu tako unakaženi da se moraju amputirati i da ću onda biti još beznačajniji za klavirom nego što već jesam. I brat i ja smo pohađali intenzivne časova klavira i recitovanja u tom trenu mada je samo on istinski obećavao, te je nastavio dva puta nedeljno da radi s gospođom Dudnom sve dok se i njegovi problemi nisu počeli tako dramatično manifestovati u ranoj adolescenciji. Spojeni psi bili su suviše daleko da bi se utvrdilo da li imaju ogrlice ili pločice s imenom, no dovoljno blizu da mogu razabrati izraz lica dominantnog psa odozgo. Bio je prazan i u isto vreme uspaljen – ista ona vrsta izraza kao na licu ljudskog bića kad čovek radi nešto što oseća da je kompulzivno prinuđen da radi, a opet ne razume baš zašto želi to da radi. Moguće je da se nije radilo o parenju već da je jedan pas jednostavno pokazivao dominaciju nad drugim, što sam kasnije saznao da je čest slučaj. Delovalo je da traje dugo, a za to vreme je donji pas koji je trpeo napravio nekoliko sitnih, nesigurnih koraka koji su obe životinje odnele preko četiri različite table u četvrtom redu dole, čime se aktivnost cele slikovne priče zakomplikovala na obe strane. Ogrlica i pločice predstavljaju validan znak da pas ima kuću i vlasnika, odnosno da nije lutalica, što, kako nam je gostujući predavač iz Zavoda za javno zdravlje onomad objasnio, ume da bude problem. To je naročito važno za pločicu koju su dobijali psi vakcinisani protiv besnila propisanu od vlasti Okruga Frenklin, iz očiglednih razloga. Nesrećni, ali stoički izraz lica tigrastog psa odozdo bilo je teže okarakterisati. Možda je bio manje upečatljiv ili ga je zaklanjala zaštitna mreža u prozoru. Majka je jednom opisala lice naše tetke Tine, koja je imala ozbiljne fizičke probleme, kao *izmučeno*.

MERI UNTERBRUNER, TAKOĐE POZNATA EMKEOVOJ I LUELINOVOJ GRUPI NA IGRALIŠTU KAO DEBELA BERTA, BILA JE JEDINA DEVOJČICA KOJA SE POSLE NASTAVE PONEKAD IGRA LA S MENDI BLEM. MOJ BRAT, KOJI JE IŠAO U ISTI RAZRED KAO I STARIJA SESTRA MENDI

BLEM, BRENDI, REKAO JE DA SU BLEMOVI POZNATI KAO POREMEĆENA PORODICA, ČIJI OTAC PO CEO DAN BORAVI KOD KUĆE OBUČEN SAMO U POTKOŠULJU, I DA IM DVORIŠTE IZGLEDA KAO OTPAD, I DA BI VAS NJIHOV NEMAČKI OVČAR POKUŠAO UBITI KAD BISTE SE SAMO PRIBLIŽILI OGRADI BLEMOVIH, I DA SE JEDNOM, KAD BRENDI NIJE OČISTILA PSEĆI IZMET, ŠTO JE IZGLEDA BIO NJEN ZADATAK, OTAC LJUTITO IZGEGAO NAPOLJE I NATERAO JE DA LEGNE U DVORIŠTU I URONI LICE U IZMET; MOJ BRAT JE REKAO DA SU DVA RAZLIČITA SEDMAKA TO VIDELA I DA JE ZATO BRENDI BLEM (KOJA JE TAKOĐE BILA MALO TUPAVA) BILA POZNATA U SREDNJOJ ŠKOLI „FIŠINGER“ KAO GOVNARA, A DEVOJČICI NA PRAGU TI-NEJDŽERSKOG DOBA SIGURNO NIJE MOGLO PRIJATI DA JE TAKO ZOVU, MA KOLIKO DA JESTE ILI NIJE BILA PRI SEBI.

Jedina druga prilika kad je gospodin Džonson menjao redovnog nastavnika na bilo kojem od mojih časova trajala je dve nedelje u drugom razredu, kad je gospođa Klejmor, naša razredna, doživela saobraćajnu nesreću i vratila se s velikom, belom protezom od metala i platna oko vrata na koju niko nije smeo da se potpiše, a ona nije mogla da okrene glavu ni na jednu stranu do kraja školske godine, nakon čega se ličnim sredstvima penzionisala i preselila na Floridu. Koliko ga se sećam, gospodin Džonson je bio prosečne visine za odraslu osobu i nosio je uobičajenu vojnički kratku frizuru, sako i kravatu, te naočare s intelektualnim crnim okvirima koje su nosili svi što su nosili naočare u to doba. On je, očito, već i bio zamena u nekoliko drugih razreda i odeljenja u „R. B. Hejzu“. Jedini put kad ga je neko video van škole bilo je jednom kad su Deniz Koun i njena majka videle gospodina Džonsona u supermarketu „A&P“, a Deniz je rekla da su mu kolica bila prepuna smrznute hrane, što je njenu majku podsetilo na činjenicu da je bio neoženjen. Ne sećam se da sam primetio da li je gospodin Džonson nosio burmu ili ne, ali docniji članci u *Dispeču* nisu pominjali da je iza njega ostala supruga pošto su predstavnici vlasti zauzeli učionicu. Takođe se ne sećam ni njegovog lica sem onakvog kakvo je kasnije egzistiralo na fotografiji u *Dispeču*, koja je očito bila preuzeta iz jednog od njegovih ličnih školskih godišnjaka nekoliko godina ranije. Izuzev nekog očiglednog problema ili karakteristike, lica većine odraslih osoba nije bilo lako pomno osmotriti u tom uzrastu – upravo je njihova odraslost bacala senku na sve druge karakteristike. Koliko se sećam, gospodin Džonson je imao lice čija je jedina nezaboravna karakteristika bila ta što mu je lice delovalo blago nagnuto i nakrivljeno nagore na svom položaju s prednje strane glave. Ništa preterano, već svega jedan ili dva stepena – zamislite da držite masku ili portret tako da vam gledaju u lice i onda ih nagnete stepen ili dva nagore u odnosu na njihov uobičajeni centar. Kao kad bi, drugim rečima, njihove očne duplje sad gledale malo nagore. I da je zbog toga, zajedno s problemom ili lošeg držanja ili neke smetnje u vratu kao kod gospođe Klejmor, gospodin Džonson izgledao kao da se štreca ili da blago uzmiče od bilo čega što je govorio. Nije to bilo odvratno niti očigledno, ali su i Koldvel i Tod Luelin takođe bili primetili tu štrecavu osobinu gospodina Džonsona i komentarisali je. Luelin je rekao da nastavnik na zameni izgleda kao da se boji vlastite senke, poput Majlsa O’Kifa ili Festusa iz *Mirisa baruta* (koga smo svi mrzeli – niko nikad nije želeo da bude Festus u rekonstrukcijama *Mirisa baruta*). Prvog dana kad je menjao gospođu Rouzman, predstavio nam se kao gospodin Džonson, napisavši svoje ime na tabli savršanim Palmerovim rukopisom kao i svi nastavnici iz tog doba; ali budući

da mu se ime tako često ponavljalo u *Dispeču* nekoliko nedelja nakon incidenta, u mom sećanju on uglavnom postoji kao Ričard Alen Džonson junior, star 31 godinu, poreklom iz obližnjeg Urbankresta, malog mesta van gradske zone Kolambusa iz kojeg su ljudi većinom bili zaposleni u gradu.

Sudeći prema uzletima mašte mog brata u detinjstvu, antikvarni sto koji smo posedovali pre nego što sam bio dovoljno star da budem svestan bilo čega što se događalo bio je od čvornate orahovine, s brojnim dijamantima, safirima i štrasom umetnutim na vrh slike lika kraljice Elizabete I od Engleske (1533–1603) kad se pogleda s desne strane, i da je razočaranje zbog njegovog gubitka bio deo razloga zbog kojeg je naš otac često delovao tako malodušno po povratku kući krajem dana.

Na pretposlednjem stolu u najistočnijem redu bio je duboko urezan Čiča Gliša s kaubojskim šeširom i krajnje preuveličanim revolverom i obojen mastilom, očigledno proizvod velikog, sporog i strpljivog truda nekog prethodnog četvrtka tokom prošle školske godine. Tačno ispred mene stajali su debeli vrat, gornji pršljenovi i strogo odsečena linija kose Meri Unterbruner, čije sam blede vratne pege bez ikakvog obrasca bio proučavao gotovo dve godine, budući da je Meri Unterbruner (koja će kasnije postati administrativna sekretarica velikog kaznenog centra za žene u Parmi) bila sa mnom i u trećem razredu kod gospođe Tejlor, koja je čitala đacima priče o duhovima i umela da svira ukulele i bila neverovatno zabavna kao razredni nastavnik sve dok je ne uhvatite u pogrešnom raspoloženju. Gospođa Tejlor je jednom udarila Koldvela po nadlanci lenjirom, koji je nosila u velikom kengurskom džepu svoje kecelje, tako jako da mu je šaka otekla gotovo kao u crtanom filmu, pa je gospođa Koldvel (koja je znala džudo i s kojom takođe ne biste poželeli da se igrate u pogledu njenog raspoloženja, prema Koldvelovim rečima) došla u školu da se žali direktoru. Reklo bi se da nastavnici i administrativno osoblje iz te ere nikad nisu shvatali da je mentalni rad uložen u ono što su oni zvali sanjarenje često iziskivao više truda i koncentracije nego što je to bilo potrebno za jednostavno slušanje na času. Nije reč o lenjosti. Jednostavno je u pitanju rad koji ne propisuje administracija. Zarad vizuelnog interesa narativa od tog dana, voleo bih da mogu reći kako je svaka tabla priče koju je prozor crpio iz prizora dva psa što su se ili parila ili borila za dominaciju ostao animiran, tako da su do kraja časa svi kvadrati na žičanoj mreži prozora bili ispunjeni narativnim tablama kao oslikani vitraži na prozorima Metodističke crkve Riversajd, gde smo brat, majka i ja prisustvovali nedeljnim službama svake sedmice, zajedno s ocem kad bi mu se prohtelo da ustane dovoljno rano. Često je morao da radi u kancelariji šest dana nedeljno, pa je voleo da kaže kako je nedelja njegov dan kad pokušava da zalepi ostatke svojih pokidanih živaca. Ali stvar nije tako funkcionisala. Bila bi potrebna neka vrsta mentalnog čuda da bi se zapamtio ilustrovani tablo svakog kvadrata tokom celog narativa na prozoru, ništa drukčije od one igre sa zadnjeg sedišta kad putujete gde se vi i još neko pravite da planirate piknik i onda on kaže jednu stvar koju ćete poneti, a vi je ponovite i dodate još jednu, pa on ponovi dve prethodno pomenute i doda treću, pa vi morate da ih ponovite i dodate četvrtu koju on mora da zapamti i ponovi i tako redom, sve dok obojica ne pokušavate da zapamtite redosled od trideset ili više stvari kojima i dalje naizmenično pridodajete nove. To nikad nije bio tip igre u kojoj sam bio uspešan iako je moj brat ponekad mogao da izvede prave memorijske podvige koji bi zapanjili roditelje i možda ih čak malo i uplašili, kada se ima u vidu u šta se on napo-

sletku premetnuo (otac ga je često zvao *mozak ekipe*). Svaki kvadrat u prozorskoj mreži ispunjavao je i pripovedao svoj deo priče o jednom nesrećnom vlasniku tigrastog psa samo dok je tom određenom kvadratu bila posvećena pažnja; onda bi se vraćao u svoje prirodno stanje prozirnosti čim bi se cela tabla aktivirala i popunila i priča se prenela dalje u sledeći kvadrat mreže, u kojem je devojčica čiji je mladi i nestvarno tigrasti pas, Kafi, iskopao rupu ispod oronule stražnje ograde i pobegao ka obali reke Skioto, odevena u pregaču boje limuna, s ružičastom trakom u kosi i blistavim crnim kožnim lakovanim cipelama s ispoliranim kopčama, sedela na času likovnog u četvrtom razredu i pravila od plastelina malu statuu Kafija, svog psa, samo po dodiru, u Državnoj školi za slepe i gluve na Morzeovom putu. Bila je slepa i zvala se Rut iako su je majka i otac zvali Ruti, a njene dve starije sestre, koje su svirale fagot, zvale su je Ruti Zubi zato što su pokušavale da je ubede – to vidimo na tri povezane table gde sestre, koje su starije i imaju prekoran izraz lica, drže ruke na kukovima baš kao što to inače čine surovi ljudi u stripovima – kako je zlosrećno ružna, zbog izbačenih prednjih zuba, i kako svi to mogu da vide sem nje, i postoji gotovo ceo vodoravan red tabli gde Rut s tamnim naočarima i ručicama preko lica plače zato što je starije sestre zadirkuju i pevaju joj *Ruti Zubi, pas ti se izgubi*, dok dobrodušni otac jadne devojčice, zaposlen kao baštovan kod jednog bogataša s belom metalnom i platnenom protezom koji poseduje raskošnu vilu u Bleklik Estejtsu s kapijom od kovanog gvožđa i vijugavim prilaznim putem dugim preko kilometar i po, koji pored Amberlija, vozi gore-dole porodični, iščukani automobil hladnim ulicama njihovog zapuštenog kraja, doziva Kafijevo ime kroz otvoren prozor automobila i zveckta ogrlicom i pločicama tog tigrastog psa. Niz tabli u gornjem redu mrežnih kvadrata, često rezervisan za retrospekciju i elemente koji čine pozadinu priče i pomažu da se ispune praznine u radnji što se odvija na prozoru, otkriva da su Kafijeve ogrlica i veterinarske pločice pokidane dok se on migolji ispod dvorišne ograde porodice Simons, sav uzbuđen što vidi dva psa lutalice, jednog crnog i kremastog i drugog pretežno šarenog, koji su otrčkarali do jeftine žičane ograde i nagovorili Kafija da im se pridruži u nekoliko slobodnih, lutalačkih psećih avantura, a tamni pas, koji na toj tabli ima izvijene obrve i jezive tanke brkove, kune se i obećava da neće ići nimalo daleko i da će biti sigurni i da će poverljivom Kafiju pokazati kako da se vrati kući. Veliki deo narativne table tog specifičnog dana, koja se pruža poput ruku ili radijalnih crta koje se često viđaju oko sunca u stripovima, obuhvata podeljenu pripovest o maloj, bleđoj, slepoj Rut Simons (koja nije zubata nimalo, ali nije, razumljivo, ni veoma dobar vajar od plastelina) koja sedi na času likovnog za slepe i očajnički bi volela znati da li je njen otac bio uspešan u potrazi za psom, Kafijem, koji je odan pseći prijatelj Rut Simons i nikad ništa ne grize niti pravi ikakve probleme kod kuće i često sedi verno pod malim, klimavim radnim stolom koji je otac našao u đubretu onog imućnog proizvođača za kog radi i koji je doneo kući i na fioke mu prikovao iskorišćene kaleme kao ručke, pa Kafi često sedi ispod tog stola njuške naslonjene na kožne lakovane cipele Rut Simons kad ova sedi u svojoj mračnoj sobi (slepima nije važno da li su svetla u sobi upaljena ili ne) za stolom i radi domaći ispisan Brajevim pismom dok njene sestre vežbaju fagot ili leže pod svetlom na plišanom tepihu u svojoj sobi i vode besmislene razgovore o dečacima ili braći Everli na princes telefonu, često zauzimajući liniju nekoliko sati u nizu, dok otac dodatno dirinči na noćnom poslu gde jednom rukom podiže teške gajbe i utovara ih u dostavne kamione, a majka porodice, deo

prodajne mreže *Ejvona* koja nikad nije prodala nijedan *Ejvonov* proizvod za kuću, provodi svako veće ležeći raskrečeno i polusvesno na kauču u dnevnoj sobi, kojem nedostaje jedna nogara, pa je labavo poduprt telefonskim imenikom dok otac pokušava da negde iskopa pravu vrstu drveta koja će zameniti tu nogu budući da je gospodin Simons onaj tip siromašnog ali poštenog oca koji zarađuje za život fizičkim radom, a ne buljeći u informacije i brojeve po ceo dan. U gornjem redu, pozadina priče o velikom, crnom i tigrastom psu na ovom prozoru donekle je nejasna i sastoji se od nekoliko žurno iscrtanih tabli na kojima se vidi niska betonska građevina puna pasa koji laju u kavezima i jedna zabačena uličica u neuglednoj četvrti gde je prevrnuo nekoliko kanti za đubre i neki čovek u flekavoj kecelji maše pesnicom prema nečemu što ne vidimo. Onda, u glavnom redu, vidimo kako oca porodice bogati vlasnik one vile poziva telefonom i zahteva da se vrati i počne da priprema veliki, skupi industrijski duvač snega na benzin za čišćenje dugog prilaznog puta s redovima malih obojenih svetala koja su se protezala celom dužinom kao na pisti, zato što je lični meteorolog vlasnika rekao da se ponovo sprema đavolski jak sneg. Potom vidimo majku Rut Simons – koju smo već videli kako pije nekoliko tableta tokom dana iz smeđe bočice dobijene na recept u svojoj torbi, pomoću narativne pozadine u još jednom gornjem redu – kako smenjuje oca i vozi iščukani porodični automobil besciljno po ulicama neuglednog kraja, vrlo polako i pomalo krivudajući, dok gust, neumoljiv sneg počinje da pada i ulične svetiljke kreću da se žare i svetlost na tabli postaje pepeljasta i tužna, kao što pozno popodne u Kolambusu zimi tako često načini svetlost da deluje tužno.

SUŠTINSKI, NISAM IMAO POJMA ŠTA SE DOGAĐA.

O kojim je tačno aspektima američke Povelje o pravima gospodin Džonson govorio dok je priča o Rut Simons i njenom izgubljenom Kafiju popunjavala tablu za tablom na prozoru ne bih mogao reći budući da sam do tog trenutka pošteno govoreći već bio odsutan i duhom i mislima. To se često događalo tokom tog časa. Da budem pošten, to je bio razlog zašto su gospođa Rouzman i uprava škole bili odlučni da me drže dalje od svih izvora dekoncentracije – zabranili su Koldvelu i meni da sedimo jedan pored drugog, primera radi. Ne sećam se da sam uopšte i primetio kad su tačno oni psi napolju prekinuli prvobitnu sjedinjenost i počeli da se kreću u krugovima donekle različite veličine i njuškaju zemlju i blato unutrašnjeg polja na terenu za bejzbol. Vanjska temperatura bila je otprilike sedam stepeni; topila je pretposlednji sneg te zime. Sećam se pak da je sneg jako padao sutradan, 15. marta, i da smo, pošto je škola bila zatvorena dan nakon traume, mogli da idemo da se sankamo nakon nekoliko razgovora s policijom Države Ohajo i psihologom Specijalne jedinice 4 po imenu dr Biron-Men, koji je imao čudno oblikovan nos i blago zaudarao na buđ, i da su se kasnije tog dana sanke Krisa Demateisa postrance izvrnule i udarile u drvo, pa mu je celo čelo bilo obliveno krvlju dok smo ga svi mi gledali kako se pipka po čelu i plače u strahu od realnosti vlastite krvi. Ne sećam se šta je iko preduzeo da mu pomogne; svi smo verovatno još bili u šoku. Majka Rut Simons, čije ime je bilo Mardžori i koja je odrasla diveći se sebi u različitim haljinama pred ogledalom dok je vežbala kako da kaže „Dobar dan, milo mi je“ i „O, kako duhovita i smešna dosetka!“ i sanjala da će se udati za bogatog lekara i biti domaćica raskošnih večera za doktore i njihove supruge u dijamantskim tijarama

i s lisičijim krznom oko vrata za predivnim trpezarijskim stolom od čvornate orahovine u svojoj vili u kojoj bi ona izgledala gotovo kao vilinska princeza pod svetlima kristalnog lustera, a sad je, kao odrasla, izgledala podbulo, tupog pogleda i večito obešenih usta dok je vozila iščukani automobil. Pušila je *vajsroj* i držala podignute prozore i nije ih čak ni spuštala da vikne „Kafi!“ kao što je to pre nje činio prijatni, napaćeni otac. Pozadina priče išla je iznad, gde je slepo novorođenče Rut Simons ležala u pletenoj kolevci s malecnim tamnim naočarima preko očiju i pružala ruke i plakala za majkom dok je majka stajala s čašom u kojoj su bile maslina i čačkalica i s onim obešenim ustima gledala u slepu bebu i onda se okretala i gledala sebe u prastarom, napuklom sobnom ogledalu i vežbala kako da načini jednak, ciničan kniks, a da ne prospe piće iz čaše. Beba bi obično odustala i prestala da plače posle izvesnog vremena i samo nastavila da jeca tiho (ovo je zauzimalo svega dve ili tri table). U međuvremenu, bez njenog znanja, figurica od plastelina izgledala je izobličeno, manje nalik psu, a više kakvom satiru ili velikom čovekolikom majmunu kojeg je pregazilo nešto teško. Njeno lepo snežnobelo maleno lice s tamnim naočarima i trakom za kosu može se videti kako se diže nagore za nekoliko stepeni dok nudi nevine, detinje molitve da bi joj se Kafi bezbedno vratio i moli se da je njen otac možda spazio Kafija sklupčanog unutar kakve gume u jednom od neurednih dvorišta zapuštenog komšiluka ili da je spazio Kafija kako nevino skakuće duž Merivilskog puta i da je zaustavio auto usred saobraćaja na prometnom drumu i kleknuo raširivši ruke kraj puta kako bi mu pas radosno dotrčao u zagrljaj; oblačići s mislima njenih slepih fantazija zauzimaju nekoliko tabli koje je prethodno zauzimaio upravo prizor prestrašenog i šepavog Kafija kog zlostavljaju dva okorela, podivljala, odrasla psa duž zapuštene istočne obale reke Skioto, koja je čak i 1960. već pomalo smrdela iznad brane Grigs i bila zasuta zardalim limenim konzervama i odbačenim ratkapama duž svoje istočne obale pored Merivilskog puta, a na kojoj se kako je moj otac govorio da se seća moglo pecati najlonom i zihernadlom oko 1935, u dugim gaćama i slamnatom šeširu, dok su njegovi roditelji u vlastitim slamnatim šeširima piknikovali iza njega i brata (koji je kasnije ranjen u Salernu u Italiji u Drugom svetskom ratu i imao drveno stopalo koje je mogao da odveže i skine zajedno sa specijalnom cipelom koju je dobio u skladu s Poveljom o pravima ratnih veterana, pa ta cipela nikad nije bila prazna čak i kad je stajala u njegovom ormanu kad je išao da spava, i radio za proizvođača kartonskih pregrada za različite vrste brodskih kontejnera u Keteringu) u senci mnogobrojnih stabala bukve i divljeg kestena koji su rasli duž Skiotoa pre nego što je Univerzitet izvršio neprimeren uticaj na gradske oce kako bi se sagradio Merivilski put za svakodnevne putnike i zgodnije povezali Aper Arlington i gradska zona Zapadnog Kolambusa. I blistave smeđe oči vernog psa sad suzne od kajanja što je izašao iz dvorišta i od straha jer je Kafi sad bio daleko, veoma daleko od kuće, daleko dalje nego što je taj mladi pas ikad ranije bio. Već smo videli da je psetance imalo tek godinu dana; otac ga je doneo kući iz Američkog društva za borbu protiv okrutnosti prema životinjama kao iznenađenje na Veliki petak prošle godine i pustio Rut da povede Kafija na uskršnje službe u katoličkoj crkvi Svetog Antonija (oni su bili rimokatolici, kao što to sirotinja u Kolambusu često i jeste) u maloj pletenoj korpi prekrivenoj kariranom krpom iz koje je samo virila kućetova vlažna, radoznala njuškica i pas je ostao baš onako tih kako je Rutina majka bila rekla da mu je bolje da bude inače će morati da se pokupe i odu čak i ako to bude usred službe, što bi za rimokatolike bio strašan greh premda

je jedna od Rutinih starijih sestara kradomice bockala kuće po šapi iglom za šesir kako bi ga naterala da se oglasi, što on nije učinio, a o čemu Rut nije imala nikakvu predstavu budući da je sedela na tvrdoj drvenoj klupi s tamnim naočarima i držala korpu u krilu i mlatarala nogicama od zahvalnosti i sreće što ima kucu za drugara (po pravilu, slepi imaju prirodnu sklonost ka psima, čiji vid takođe nije baš dobar). A dva podivljala psa (čije krzno je bilo ućebano, i videla su im se rebra, a šareni je imao veliku zelenkastu ranu blizu korena repa) bili su nemilosrdni i surovi i režali su na Kafija kad god bi se spetljao, čak i kad su prolazili kroz bare polusmrznutog blata i bljuzgavice koja je pljusкала u reku iz ispusta ogromnih betonskih cevi na kojima su sprejom bile ispisane bezobrazne reči, i iako je Kafi bio samo pas i nije imao oblačice s mislima kao što ih imamo vi ili ja, pogled njegovih nežnih, smeđih očiju govorio je mnogo kad je šareni pas najednom uskočio u jednu od tih ogromnih cevi i njegova ućebana glava i rep s velikom ranom nestali u njoj, a veći, crni pas počeo da reži na Kafija da krene za njim u cev, iz koje nije ništa kuljalo, ali je nešto tamnonarandžasto i strašno smrdljivo (čak i psu) curilo iz nje, pa je u sledećem kvadratu Kafi prinuđen da podigne svoje male prednje noge na usta betonske cevi i pokuša da uzvuče zadnje udove u nju dok crni pas reži iza njega i grize mu tetive otpozadi. Ilustrovani izgled lica tog psa govorio je sve. Poručivao je da je Kafi veoma uplašen i nesrećan i da samo želi da se vrati u ograđeno dvorište i maše tigrastim repom i čeka onaj *tup-tup* zvuk Rutinog minijaturnog belog štapa dok ona prilazi trotoarom da bi pozdravila Kafija i uvela ga unutra da ga mazi po stomaku i neprestano mu šapuće kako je prelep i kako su mu divno mirišljave uši i mekane šapice, i kako im je svima drago što ga imaju, dok je crni pas lako uskočio za Kafijem u otvor propusta iz kojeg je curilo i zloslutno se osvrnuvši na obe strane, nestao u okruglim crnim ustima, čime se završava vodoravni niz.

U međuvremenu, u početku stvarnog incidenta, gospodin Džonson je navodno upravo bio napisao *UBIJ* na školskoj tabli. Najočigledniji problem s mojim sećanjem na incident u celosti jeste u tome što sam bio nesvestan velikog dela početka traume jer sam bio tako snažno usredsređen na žičane kvadrate na prozoru, gde se u pripovesti kojom sam ispunjavao sledeći niz tabli o nesrećnoj majci, gospođi Simons, koja polako krivuda porodičnim automobilom po snegom prekrivenim ulicama komšiluka dok zagledana u retrovizor čupa sede dlake koje pokušava da nađe i uhvati pincetom, kao i prizorima oca, koji je napolju dok sneg pada i upravlja velikom spravom na benzinski pogon koja pomalo liči na motornu kosačicu, samo je veća i ima dvaput više rotacionih sečiva, a takođe je i upadljive svetlonarandžaste boje koju obično nose sportisti i lovci, a ona je ujedno i zaštitni znak kompanije bogatog vlasnika vile, kao i boja specijalnih pantalona za sneg koje vlasnik tera stoičkog i bespogovornog oca da nosi, kako počinje da gura mašinu kroz gusti, vlažni sneg na prilaznom putu vili. Prilazni put je toliko dug da će otac, kad oduva sneg sa cele površine, morati da krene ponovo ispočetka budući da sneg (što se takođe vidi u pozadini kroz premreženi prozor učionice u Državnoj školi za slepe i gluve iako je malena Ruti očigledno nesvesna toga) sve jače pada i premeće se u pravu snežnu oluju, a u očevom oblačiću s mislima piše: „Pa, dobro, nije tako strašno, makar imam posao i siguran sam da će dobra stara Mardžori naći Kafija na vreme i dovesti našeg ljubimca kući pre nego što se Ruti vrati iz škole!“, uz strpljivi i bespogovorni izraz na njegovom licu dok glasna i teška sprava (koju je vlasnik vile patentirao, a njegova kompanija proizvodi, što je razlog zbog kojeg tera gospodina

Simonsa da nosi one neugledne narandžaste pantalone) briše belinu na prilazu kao što školsku tablu vlažnim papirnim ubrusima čisti osoba koju je kaznila uprava škole. Baš stoga bukvalno nisam video niti znao šta je počelo da se odvija tokom časa građanskog iako sam celu priču toliko puta saznao od svojih drugara iz razreda i predstavnika vlasti i iz *Dispeča* da u sećanju gotovo imam utisak kako sam bio prisutan kao očevidac od samog početak. Dr Biron-Men, školski psiholog, dao je profesionalno mišljenje da sam bio svedok celog događaja, ali da sam bio suviše traumiran (*kontuzovan* je bio izraz koji je iskoristio; roditelji svakog deteta primili su kopiju njegove ocene) da bih mogao da prepoznam sećanje na incident. Ma koliko da je bila gruba i pogrešna, dijagnoza dr Biron-Mena otuda je ograničila moju ulogu u svim zakonskim procedurama nakon incidenta, a moji majka i otac su se napismeno složili s njom. Takva je čudnovatost sećanja odrasle osobe, ipak, da i dalje mogu da prizovem vrlo detaljan prizor nozdrva dr Biron-Mena, upadljivo različitog oblika i veličine, i mogu da se setim kako sam pokušavao da zamislim različite stvari koje su mogle da se dogode njegovom nosu tokom života ili možda čak u majčinom stomaku kad je bio beba da bi se dobila tako primetna anomalija. Lekar je bio vrlo visok, čak i prema standardima odraslih, i proveo sam veliki deo obaveznog razgovora zagledan u njegove nozdrve i donju vilicu. I osećao se onako kako nečija prostirka u kupatilu ume leti da se oseća iako tad nisam prepoznao taj miris kao takav. Iskreno, opšti konsenzus je bio da su mnoge od nas više podilazili žmarci od dr Birona-Mena nego od gospodina Džonsona iako bi za svakog očigledno bilo traumatično da vidi tako nešto, a naročito za malo dete.

KASNIJE, GOSPODINA DEMATEISA SU IZ DELATNOSTI DOSTAVE NOVINA IZBACILI KAKO JE KRIS DEMATEIS GOVORIO ELEMENTI ORGANIZOVANOG KRIMINALA KOJI SU DOLAZILI IZ KLIVLENDI I PREUZIMALI SVE POSLOVE U VEZI S NOVINAMA I APARATIMA ZA KAFU I SLIČNO U CELOJ DRŽAVI, PRIMORAVŠI GOSPODINA DEMATEISA DA NAĐE POSAO KAO TAKSI DISPEČER, ALI BAR KRIS VIŠE NIJE MORAO DA USTAJE TAKO RANO DA NE MOŽE DA OSTATI BUDAN NA ČASOVIMA I KASNIJE JE OTKRIO PRIRODAN TALENT ZA RAD NA MANUELNIM MAŠINAMA NA ČASU INDUSTRIJSKIH ZANATA KOD GOSPODINA VONA U FIŠINGERU, I DANAS JE PREDSTAVNIK SINDIKATA U PRODAVNICI PRECIZNIH ALATA I BOJA SVEGA NEKOLIKO BLOKOVA DALJE OD KANCELARIJA MOJE FIRME.

Usred pisanja na tabli, dok je ilustrovaao kako se fraza *zakonom propisanog postupka* pojavljuje istovetno i u V i u XIV amandmanu, gospodin Ričard Alen Džonson nenamerno je ubacio još nešto u tu frazu, takođe – velikim slovima ispisanu reč *UBIJ*. Elen Morison, Sandaj Rabindranat i još neki marljiviji učenici u razredu, prepisujući od reči do reči sve što je gospodin Džonson beležio na tabli, otkrili su da su napisali *zakonom propisanog UBIJ postupka* i da se upravo to, takođe, nalazilo na školskoj tabli, od koje se gospodin Džonson odmakao korak ili dva, zagledan u očevidnom čudu u reči ispisane na njoj. Makar su mnogi đaci iz razreda kasnije izjavljivali da je bio u čudu zbog načina na koji mu je, iako je taj nastavnik na zamenu bio okrenut tabli i otuda leđima odeljenju, glava sad bila neobično nagnuta u stranu, nimalo drukčije od glave psa kad ovaj čuje izvestan tip visokog zvuka, i tako je ostao za trenutak pre nego što je neprimetno protresao glavom kao da otresa nekakvu konfuziju i, iskoristivši sunder da obriše *UBIJ postupka*, zamenio to s tačnim *postupka*.

Kao i obično, Kris Demateis je ležao gornjom polovinom tela preko svog stola u drugom redu i spavao zato što su njegov otac i starija braća rano ujutro obavljali uslugu isporuke novina za novinske kioske i maloprodajne objekte na površini većoj od trećine grada i često su terali Demateisa da ustane već u tri ujutro kako bi im se pridružio i pomogao im, čak i u dane kad se išlo u školu, pa bi Demateis neretko zaspao na časovima, naročito kod neke zamene. Mendi Blem, koju je većina dece u „R. B. Hejzu“ veoma slabo poznavala u smislu činjenica u vezi s njenim ličnim životom ili istorijom (i ja i Tim Eplvajt smešteni smo zajedno s Mendi u trećem razredu kod gospođice Klenon u odeljenje dece koja sporo čitaju, premda je Eplvajt kasnije prebačen u specijalnu školu u Minerva Parku budući da jednostavno uopšte nije umeo da čita – on je doslovno sporo čitao dok Mendi i ja nismo), retko kad je i vadila knjigu i olovke na čas u i uvek je sedela zagledana u površinu stola na neki rezervisan i sumoran način, i nikad nije obraćala pažnju ili radila bilo kakve zadatke sve dok školske vlasti nisu došle u fazu da ih je obuzela takva briga da su počele da kuju planove kako da prebace i Mendi u Minerva Park, te je u tom trenutku ona naprasno počela da radi svoje zadatke i da se uključuje u zbivanja na časovima. Potom se, čim je splasnulo pritisak školske uprave, opet vratila ispraznom sedenju i buljenju u sto ili je grizla zanoktice s obe strane nokta na palcu, veoma polako, ceo čas. Takođe se znalo da ona jede skrobni lepak. Svi su je se pomalo bojali. U isto vreme, Frenki Koldvel, koji sad radi u Dejtonu kao inspektor kontrole kvaliteta u Unirojalu, držao je spuštenu glavu i crtao nešto u svojoj vežbanci, izuzetno precizno i koncentrisano. Alison Stendiš (koja se kasnije odselila) opet nije bila prisutna. U međuvremenu, X amandman (prvih devet sačinjava poznatu Povelju o pravima iako je X amandman istovremeno usvojen 1791) sadrži frazu *Prava koja Ustavom nisu data Sjedinjenim Državama, niti su Ustavom izričito zabranjena* i tako dalje, koju je gospodin Džonson, dok je bio za tablom, prema rečima Elen Morison i svih drugih đaka koji su hvatali beleške, napisao kao *Prava koja Ustavom UBIJ nisu data IH Sjedinjenim Državama, niti su Ustavom UBIJ IH izričito zabranjena*, i u tom je trenu ponovo nastao, navodno, nov dug period tišine u razredu tokom kojeg su učenici počeli da se zgledaju dok je gospodin Džonson stajao za tablom okrenut leđima prema učionici držeći u otromboljenoj ruci pored boka žutu kedu s glavom nakrivljenom u stranu kao da nešto dobro ne čuje ili ne razume; nije se okretao niti je išta progovorio pre nego što je još jednom uzeo sunđer i pokušao da nastavi lekciju o X i XIII amandmanu kao da se ništa neobično nije dogodilo. Prema rečima Mendi Blem, u učionici je u tom trenutku vladala grobna tišina, a mnogim učenicima se videla nelagoda na licu dok su revnosno precrtavali *IH* i *UBIJ IH* koje je gospodin Džonson prvobitno umetnuo u citat. U isto to vreme, u prozoru, odvijao se užasan niz događaja po oca Rut Simons, koji je u dijagonalnom nizu tabli u zaštitnoj mreži stoički i bespogovorno čistio dugi crni prilaz od snega ogromnom alatom marke „Snouboj“ koju su inženjeri vlasnikove kompanije izumeli u istraživačkim laboratorijama, što je bio razlog zbog kojeg je on bio tako bogat. Bio je to sami početak ere motornih kosačica i duvača snega za obične potrošače. U međuvremenu, automobil gospođe Mardžori Simons ostao je zaglavljen na ulici zbog jakog snega s motorom u leru i tako zamagljenim prozorima da posmatrač nije imao nikakvu predstavu o tome šta je ona mogla da radi unutra, a Kafi i prekaljeni podivljali psi verovatno su još prolazili kroz dugu industrijsku cev koja je išla od reke Skioto do velikog industrijsko-hemijskog postrojenja na Putu Olentandži river budući da se na nekoliko povezanih

tabli vide opisi betonske spoljašnjosti te cevi, ali ne i vidljiva aktivnost ičega što izlazi iz cevi na ijednom kraju izuzev one zlokobne narandžaste tečnosti što curi u reku. Ceo kabin net za građansko postao je veoma tih. Ukupan broj reči na školskoj tabli nakon brisanja iznosio je ili 104 ili 121, u zavisnosti od toga da li se rimski brojevi računaju kao reči ili ne. Da ste me pitali, verovatno bih mogao da vam kaže ukupan broj slova, najčešće i najređe korišćena slova (u potonjem slučaju, nerešeno), kao i broj različitih statističkih funkcija na osnovu kojih bi se mogla odrediti relativna frekvencija pojavljivanja različitih slova iako ne bih sročio ništa od tih podataka na ovaj način, niti sam čak bio uopšte svestan da to mogu. Činjenice o rečima jednostavno su bile tu, umnogome kao što saznanje o tome kakav vam je osećaj u stomaku i gde vam ruke stoje postoji bez obzira na to da li obraćate pažnju na te delove tela ili ne. Naprosto su bile deo sveukupnog perifernog okruženja u kojem sam sedeo. Čega sam, doduše, bio u celosti svestan jeste da sam bio sve uznemireniji zbog grafičkog narativa koji se odvijao, kvadrat po kvadrat, na prozoru. Premda neodoljive i zabavne, malobrojne su prozorske pripovesti ikad bile jezive ili neprijatne. Većina je imala pozitivne – ako ne i naivne i detinjaste – teme. A samo sam u dane kad je bilo dovoljno vremena pre nego što se zvono oglasi za kraj građanskog mogao da vidim kako se završavaju. Neke su se nastavljale od prethodnog dana, ali to je u praksi bio redak slučaj budući da je bilo teško tako dugo zapamtiti sve pripovedne detalje.

U DETINJSTVU NISAM IMAO NIKAKVOG UVIDA U SVEST SVOG OCA, NITI IKAKVU PREDSTAVU O TOME KAKAV JE OSEĆAJ BIO, U DUŠI, RADITI TO ŠTO JE ON MORAO DA RADI I SEDI ZA SVOJIM STOLOM SVAKOG DANA. U TOM POGLEDU, TEK MNOGO GODINA NAKON NJEGOVE SMRTI ISTINSKI SAM OSETIO DA GA POZNAJEM.

Kad je reč o preciznom sledu događaja na času građanskog, nešto je bilo očigledno čudno u izrazu lica gospodina Džonsona kako je lekcija odmicala ka XIII amandmanu. U istom tom intervalu, u nizu tabli nekoliko redova niže, veliki, narandžasti uređaj *snouboj* na benzinski pogon, koji je uklanjao sneg s prilaza pomoću sistema rotacionih sečiva što su sitnili sneg na fine čestice, te još snažnog duvača koji je pojačavao vakuum rotacije sečiva kako bi izbacivao sneg metar i po, dva i po, tri i po metra u visokom luku pored čoveka koji je upravljao mašinom (dužina luka mogla se kontrolisati podešavanjem ugla cevi pomoću tri unapred postavljena klina i tri rupe, nimalo drugačije od načina koji je koristila haubica mark IV u Koreji i drugde), prestao je da radi. Navejani sneg već je bio očigledno tako težak i vlažan da je blokirao rotacioni sistem od osam sečiva oštih kao žilet, pa je zaštitni saug na *snouboju* ugasio motor (čija je turbina bila ujedno i rotor sečiva) da bi sprečio cilindre na motoru da se pregreju i istope klipove, što bi upropastilo tu skupu mašinu. *Snouboj* je bio, u tom smislu, tek nešto više od modifikovane motorne kosačice, koju je komšija gospodin Snid s ponosom prvi nabavio u našoj ulici i prevrnuo je kako bi je deca iz komšiluka mogla pogledati pošto joj je izvadio svećice – nekoliko puta je naglasio da se svećice na kosačici moraju izvaditi ako želite da stavite bilo koji deo ruke u blizinu sečiva, koja se, kako je rekao, rotiraju brzinom većom od 360 obrtaja u minuti i svojim momentom sile mogu da odseku čoveku šaku pre nego što on bude svestan šta se događa – a šematski prikaz pokretnih delova *snouboja* na bočnoj tabli na prozoru bio je verno zasnovan na

objašnjenju gospodina Snida o načinu na koji je njegova kosačica na motorni pogon bila dizajnirana da kosi travu samo pomoću perolakog kontakta s komandama. (Gospodin Snid je uvek nosio džemper na zakopčavanje boje kože, a ispod svoje površinske žovijalnosti činilo se da je upadljivo tužan, a naša majka je govorila da je on tako prijatan prema deci iz komšiluka i da nam je čak nekoliko godina davao božićne poklone zbog toga što on i gospođa Snid ne mogu da imaju dece, što je bilo tužno, a što je, kako je rekao moj brat kad smo ostali nasamo, bilo posledica divljeg abortusa iz vremena kad je gospođa Snid bila tinejdžerka radodajka, što u to doba verujem da nisam razumeo u dovoljnoj meri da bih osetio išta drugo do sažaljenje prema gospodinu i gospođi Snid, koje sam oboje voleo.) Kako se danas sećam, i kosačica Snidovih bila je narandžasta i mnogo veća od njenih modernih naslednica. Nisam se pak prvobitno setio prozorskog narativa koji je obuhvatao ikakvo objašnjenje sudbine što je snašla manjeg, podređenog podivljalog psa, onog s ranom, čije ime je bilo Skreps i koji je pobegao od kuće zbog načina na koji ga je vlasnik maltretirao kad bi usled jednoličnosti i očaja svog nižerazrednog administrativnog posla došao kući praznog pogleda i ljut i popio nekoliko čaša viskija sa sodom bez imalo leda ili čak limete i onda kasnije našao neko opravdanje da se surovo ophodi prema Skrepsu, koji bi ga pre toga ceo dan sam čekao kod kuće i isključivo bio željan malo maženja i ljubavi ili da se otima s gazdom oko neke krpe ili plišanog psa kako bi skrenuo misli s vlastite dosadne samoće, i čiji je život bio tako užasan da se pozadina te priče naglo prekidala nakon što je čovek drugi put šutnuo u stomak Skrepsa tako snažno da Skreps nije mogao da prestane da kašlje, a ipak je i dalje pokušavao da lizne čoveka po ruci kad je ovaj podigao Skrepsa i bacio ga u hladnu garažu i zaključao ga unutra i ostavio celu noć tamo, gde je Skreps ležao sam, sklupčan u loptu na betonskom podu i kašljao što je tiše mogao. U međuvremenu, u glavnom narativnom redu, odlutalih misli zbog zabrinutosti za tugu slepe ćerke i nadu da je njegova žena Mardžori u redu dok vozi po mećavi i traži Kafja, gospodin Simons, iskoristivši svoju snagu fizikalca da lagano prevrne zaribalu mašinu *snouboj* na stranu, stavlja ruku u sistem sečiva i ulaznu cev kako bi ih očistio od vlažnog, nabijenog snega koji se unutra kompresovao i zaglavio oštricu. Premda inače pažljiv radnik koji je obraćao zdušnu pažnju i pratio uputstva, gospodin Simons je ovaj put bio tako dekoncentrisan da je zaboravio da iščupa svećice na *snouboju* pre nego što je stavio ruku unutra, kako je šematska tabla sa strelicom i istačkanom linijom na netaknutim svećicama pokazivala. Otuda, kad je dovoljno nabijenog snega bilo očišćeno da bi se rotor slobodno pokrenuo, *snouboj* se vratio u život polegnut postrance dok je otac Rut Simons držao ruku duboko unutar ulazne cevi i presekao gospodinu Simonsu ne samo šaku već i veći deo podlaktice i gadno mu smrskao podlaktičnu kost sve do koštane srži, uz stravično isprskani crveni sneg u punom koloru i ljudsko tkivo koje je punom silinom u pravoj liniji šikljalo uvis (pošto je *snouboj* ležao postrance, cev mu je sad bila okrenuta ravno nagore) i potpuno zaslepilo gospodina Simonsa, čije je lice bilo tačno iznad cevi. Moja zabezекnutost i uznemirenost zbog toga što se događalo ocu Rut Simons, kog sam voleo, i sažaljevanje, proizvela je stanje šoka i otupelosti koje me je donekle distanciralo od scene na tablama i sećam se da sam bio dovoljno distanciran da bih mogao da budem na nekom nivou svestan da je kabinet za građansko delovao neobično tiho, čak se nije čulo ni tiho šuškanje šapata i nakašljavanja koji su obično sačinjavali ambijentalne zvuke u toj prostoriji kad je nastavnik pisao na tabli. Jedino se,

sem cvokotanja i škrgutanja kutnjacima usnulog Krisa Demateisa, čulo kako Ričard A. Džonson piše po školskoj tabli, tobože o tome kako je XIII amandman ukinuo crnačko ropstvo, sem što se zapravo ispostavilo da je u stvari pisao *UBIJ IH UBIJ IH SVE* iznova i iznova na tabli (kako će moje oči registrovati samo nekoliko trenutaka kasnije), velikim slovima što će postajati sve krupnija i krupnija sa svakim slovom, a njegov rukopis sve manje i manje nalik uobičajeno tečnom pisanju nastavnika na zameni, a sve više i više stravičan i najzad neljudski po svom izgledu, a on kao da nije poimao šta radi niti je zastajao da ponudi bilo kakvo objašnjenje već je samo krivio već čudno nakrivljenu glavu sve više i više u stranu, kao osoba koja se iz sve snage bori protiv neke strašne vrste zla ili vanzemaljske sile što ga je obuzela za tablom i primorala da vlastitom rukom ispisuje reči bez svoje volje i ispušta (nisam bio svestan da to čujem u tom trenutku) čudan, visok vokalni zvuk, pomalo nalik vrisku ili ječanju od napora, izuzev što se sve vreme očigledno sastojao od samo jedne ravnomerne note ili jednog tona, i tako je trajao, a taj zvuk se čuo mnogo duže nego što iko inače može i dah da zadrži, dok je on ostao okrenut tabli tako da niko još nije mogao da mu vidi izraz lica i pisao *UBIJ UBIJ UBIJ IH SVE UBIJ IH URADI TO ODMAH UBIJ IH* iznova i iznova, a rukopis na tabli postajao sve oštrij, džinovski i izlomljen, a jedan deo table gotovo u potpunosti ispunjen tom ponovljenom frazom. Deluje da su se najpouzdaniji svedoci u tom trenutku najživopisnije sećali upravo proistekle konfuzije i straha u učionici – i Emili-En Bar i Elizabet Frejžer vikale su i držale se jedna za drugu, a Deni Elsberg, Rejmond Gilis, Jolanda Maldonado, Džen i Erin Sveringen i još nekoliko đaka drmusali su se napred-nazad u svojim prišrafljenim klupama, Filip Finklperl se spremao da povрати (što je, u tim godinama, bila njegova reakcija na bilo kakav snažan stimulus), Terens Vilan je dozivao svoju maćehicu, a Mendi Blem je sedela veoma ukočeno i ispravljeno i zurila sa snažno koncentrisanim izrazom lica u potiljak gospodina Džonsona dok mu se glava naginjala sve dalje i dalje u stranu sve dok nije očevidno dodirnula rame, pri čemu mu je leva ruka sad stajala opuštena sa strane dok mu je šaka oblikovala neku vrstu kandže. I premda nisam bio neposredno svestan bilo čega od toga niti sam bilo šta primećivao – sem možda da je pegavi vrat ispod potiljka Unterbrunerove u stolici ispred mene na levoj periferiji mog vidnog polja najednom prebledео i pobeleo, a njena ogromna glava se ukočila i postala nepokretna – kad se osvrnem, verujem da je atmosfera u učionici možda podsvesno uticala na nesrećne događaje u narativnoj fantaziji prozorske mreže na tom času, koja je sad više nalikovala košmaru, i koja se sad nastavljala radijalno duž nekoliko vodoravnih i dijagonalnih tabli odjednom, i iziskivala neizmernu energiju i usredsređenost da bi se održala. I gluva deca i druga slepa deca na času likovnog (od kojih potonji nisu mogli da vide statuetu, ali čije je čulo dodira bilo veoma osetljivo i koji su mogli, da tako kažem, da vide rukama, pa su dodavali izobličenu statuetu iz ruke u ruku) ismevali su Kafijevu statuetu i smejali se Rut Simons; okrutni slepi đaci smejali su se normalno dok je smeh okrutnih gluvih đaka bio ili majmunsko huktanje (gluvi ljudi koji nisu nemi imaju običaj da se oglašavaju huktanjem – ne znam zašto je tako, ali kad sam bio veoma mali, jedan od dečaka koji su živeli u našoj ulici bio je gluv i igrao se i ponekad se strašno pesničio s mojim starijim bratom, sve dok im se kuća nije zapalila usred noći i nekoliko članova porodice pretrpelo manje opekotine i trovanje dimom, pa su se odselili iako im je osiguranje pokrilo sve troškove i popravke, e taj dečak je često huktao na karakterističan način) ili nemo i jezivo imitiranje gestova i

izraza lica pri normalnom smehu, dok se nastavnica likovnog, koja je bila i gluva i slepa, smeškala idiotski za katedrom u čelu učionice, nesvesna da je Rut Simons rasplakani centar nasmejanog, podrugljivog, huktavog kruga gluve i slepe dece koja vitlaju štapovima, a jedno od njih je bacakalo Rutinu figuricu uvis i zamahivalo tankim belim štapom da je udari poput trenera iz ranga Američke legije koji ispaljuje loptice daleko da bi hvatači trenirali (iako daleko manje uspešno); dok je, u drugom nizu tabli još niže, automobil u leru gospođe Simons sad bio tek velika, drhtava gomila snega vrlo nejasno oblikom nalik automobilu, prekrivena neobičnom sivkastom bojom usled toga što je nagomilani sneg snežne oluje zapužio ispust auspuha na dotrajalom automobilu i preusmerio izduvne gasove u unutrašnjost automobila gde je, u unutrašnjoj perspektivi, sedela pokojna Mardžori Simons, još za volanom, s razmazanom crvenom bojom po ustima i bradi pošto je bila stavljala karmin *ejvon akapulko sanset* kad je karbon-monoksid iz izduvne cevi počeo da napada, nateravši je da zgrči šaku u kandžu koja joj je razmazala karmin po celoj donjoj polovini lica dok je dahćući grebala i borila se za dah, sedela je ukočeno i ispravljeno, modra i slepo zagledana u retrovizor automobila dok su, izvan gomile u leru, žene tako umotane da su jedva mogle i da se sagnu počele lopatama da prave prtinu na dvorišnim prilazima za muževe što su se vraćali s posla, a udaljeni zvuci sirena policije i hitne pomoći sve više se približavali tom mestu. U isto vreme, pojavila se jedna jedina, traumatično neočekivana tabla da bi opisala Skrepisa, podređenog, šarenog podivljalog psa s ranom, i kako su ga u onom industrijskom tunelu napali ili mali, bezrepi pacovi ili džinovske, neobjašnjivo mutirane bubašvabe dok je Kafi, u blizini, stajao ukočen držeći šape preko očiju instinktivno šokiran i prestravljen, sve dok onaj jači, iskusniji i dominantniji podivljali mešanac rotvajlera nije spasio Kafiju život tako što ga je zgrabio za zatiljak i odvuкао u jedan manji bočni tunel koji služi kao evakuacioni prolaz i odveo ga više u pravcu kraja gde su Osnovna škola „R. B. Hejz“ i golf tereni „Ferhejven Nols“ koji su se pružali odmah iza čestara na donjem desnom horizontu prozora. Taj tablo, sve sa ustima nesrećnog šarenog psa otvorenim u agoniji i stomakom pacova ili mutirane bubašvabe koji mu viri iz očne duplje dok mu grabljivčeva prednja polovina jede oko i unutrašnjost mozga, bio je tako traumatičan da se njegov narativni tok smesta prekinuo, a zamenila ga je neutralna perspektiva spoljašnjosti te cevi. Stoga se ta pojedinačna, košmarna tabla pojavila na prozoru samo kao trenutni periferni snimak ili blesak užasnog prizora, umnogome slično načinu na koji se takvi pojedinačni, užasni blesci često pojavljuju u ružnim snovima – nekako ih brzina kojom se pojavljuju i nestaju, te nedostatak imalo vremena da se stekne bilo kakva perspektiva ili protumači to što ste videli ili uklopi u narativ sna kao celine, čini još gorim, a često brzi, periferni blesak nečeg groznog izvan konteksta ume da bude upravo najgori deo noćne more i deo koji vam se najživopisnije ureže u sećanje i neprestano vam se vraća u mislima u neobičnim trenucima kad perete zube ili uzimate za užinu kutiju žitarica iz viseće pregrade za žitarice, i onda vas ponovo uznemiri, možda zato što je upravo njegova trenutnost u snu značila da vam se um mora podsvesno vraćati tom prizoru kako bi ga raščlanio ili usvojio. Kao da taj fragment još nije bio završio s vama, umnogome isto kao kad se danas, tako vrlo mnogo kasnije, najupornije uspomene na rano detinjstvo sastoje od tih blesaka, perifernih tabloa – moj otac se polako brije dok prolazim pored roditeljskog kupatila i silazim u prizemlje, naša majka na kolenima s maramom i u rukavicama pored grma ruže ispred istočnog kuhinjskog

prozora dok točim čašu vode, moj brat lomi gležanj na ruci u padu sa penjalica na dečjem igralištu i zvuk njegovih vrisaka u daljini dok ja crtam štapom po pesku. Točkići klavira u zaštitnim omotačima; njegovo lice u predsoblju kad dolazi kući. Kasnije, kad sam prevalio dvadesetu i udvarao se svojoj supruzi, pojavio se traumatični film *Isterivač đavola*, kontroverzni film koji nas je oboje uznemirio – ne uznemirio u umetničkom smislu ili nas naterao na razmišljanje, već je jednostavno bio napadan – i sa čije smo projekcije zajedno izašli upravo u trenutku kad je ona devojčica kasapila svoje intimne delove tela raspećem sličnim po veličini i izgledu onom koje su Mirandini roditelji držali na zidu svoje dnevne sobe. U stvari, prvi trenutak koji ću smatrati istinskom privlačnošću i skladnošću koju smo Miranda i ja doživeli, kako se ja sećam, odigrao se u automobilu dok smo se vraćali kući pošto smo izašli s te projekcije, što smo uradili uzajamno, uz jedan brzo razmenjen pogled u bioskopu koji je potvrdio da su naši zgražavanje i odbojnost prema tom filmu bili u savršenoj saglasnosti, te uz neobično ushićenje u tom trenutku uzajamnosti koji sam po sebi nije bio sasvim neseksualan premda je u kontekstu tema tog filma seksualnost reakcije bila i zabrinjavajuća i nezaboravna. Nije potrebno da ističem kako ga otad više nikad nismo gledali. No, jedan izdvojeni trenutak u *Isterivaču đavola* koji mi je tako emfatično ostao u sećanju tokom godina sadržao je svega nekoliko kadrova i imao upravo taj rapidni, periferni karakter, i od tog dana mi se u neobičnim trenucima nameće kao mentalna slika. U filmu, majka oca Karasa je umrla, a on je popio malo više zbog žalosti i griže savesti („Trebalo je da budem tamo, trebalo je da budem tamo“, njegov je refren za drugog jezuitu, oca Dajera, koji mu skida cipele i stavlja ga u krevet), i sanja ružan san, koji režiser filma dočarava sa zastrašujućim intenzitetom i umećem. Bio je to jedan od naših prvih sastanaka bez pratnje, nedugo pošto sam počeo da radim u firmi gde sam i dalje zaposlen – a opet, čak i danas, interval te sekvence sa snom još mi je i te kako živ u sećanju, gotovo do poslednjeg detalja. Majka oca Karasa, bleđa i odevena u pogrebnu crninu, izdiže se iz jedne gradske stanice metroa dok otac Karas očajnički maše s druge strane ulice u pokušaju da joj privuče pažnju, ali ona ga ne vidi niti primećuje i umesto toga se okreće – kreće se na onaj užasni, neumoljivi način na koji se drugi ljudi u snovima često kreću – i spušta se nazad niz stepenice metro stanice, neumoljivo tonući iz vida. Ne čuje se nikakav zvuk uprkos tome što se radi o prometnoj ulici, a odsustvo zvuka je i zastrašujuće i realistično – zapamćeni košmari mnogih ljudi često su nemi, uz nagoveštaj debelog stakla ili duboke vode i efekta tih medijuma na zvuk. Otac Karas je neki glumac koji se nije pojavljivao ni u jednom drugom filmu u to vreme, koliko ja znam, sa zlokobnim, mediteranskim crtama lica, koje jedan drugi lik u filmu poređi sa Salom Miniom. Sekvenca sa snom obuhvata i poduži usporeni snimak rimokatoličkog medaljona koji pada kroz vazduh, kao s neke velike visine, a tanki se srebrni lanac uvija u složene oblike dok se novčić rotira i polako pada. Ikonografija padajućeg novčića nije komplikovana, kako je istakla Miranda kad smo razgovarali o filmu i našim razlozima što smo napustili bioskop pre obreda egzorcizma. Ona simboliše Karaseva osećanja nemoći i krivice zbog majčine smrti (umrla je sama u svom stanu i prošla su bila tri dana dok je nisu našli; takav razvoj događaja bi kod svakog izazvao grižu savesti), te udarac njegovoj veri u sebe kao sina i sveštenika, udarac njegovom pozivu, koji sigurno ima korene ne samo u veri u boga već i u uverenju da osoba opredeljena za taj poziv može da promeni nešto i pomogne da se ublaže patnja i ljudska samoća, što je sad, u tom slučaju, tako blatantno

omanuo da uradi za rođenu majku. Da ne pominjemo klasično pitanje, kako navodno blagonakloni bog može da dozvoli tako grozan kraj, pitanje koje se oduvek postavlja kad ljudi bliski nama pate ili umiru (kao i sekundarna povratna reakcija griže savesti zbog potisnutog neprijateljstva koje često osećamo prema uspomeni na roditelje koji su umrli – jedan interval priče u pozadini pokazao je kako majka oca Karasa železnom kašikom trpa njemu kao detetu nekakav neprijatan lek u grlo, te kako ga grdi na italijanskom zbog toga što ju je nasekirao i jednom kako tiho promiče kraj prozora pošto je pao na rolšuama i oderao kolena i dovikivao je da izađe na trotoar i pomogne mu). Takve reakcije su uobičajene u tolikoj meri da su gotovo univerzalne, a sve to simboliše spori pad medaljona u snu, koji na kraju sekvence pada na ravni kamen na nekom groblju ili zapuštenom dvorištu, punom mahovine i bockavog grmlja. Uprkos arkadijskom okruženju, vazduh kroz koji novčić pada je prazan i crn, ekstremno crne boje ništavila, čak i kad se medaljon i lanac spuste na kamen; kao što nema zvuka, tako nema ni pozadine. Ali u tu sekvencu je veoma brzo umetnut kratak blesak lica oca Karasa, zastrašujuće preobraženog. Lice mu je belo, reptilske oči i izbočene jagodične kosti i korenski belo bledilo jasno demonični – to je lice zla. Taj blesak lica je izuzetno kratak, verovatno tek dovoljan broj kadrova koje ljudsko oko može registrovati i ne sadrži nikakav zvuk ili pozadinu, i onda opet nestaje i najednom ga menja nastavak pada katoličkog medaljona. Sama njegova kratkotrajnost služi mu da ostavi pečat na svest gledaoca. Moja žena, ispostavilo se, nije čak ni videla to brzo umetnuto lice – možda je bila kinula ili na tren skrenula pogled s platna. Njeno tumačenje je bilo da čak i ako je kratkotrajni, periferni prizor uistinu bio deo filma, a ne moje mašte, i on se mogao jednostavno protumačiti kao simbol oca Karasa koji podsvesno doživljava sebe kao zlog ili lošeg zato što je dozvolio da mu majka (po njegovom viđenju) umre sama. Nikad nisam zaboravio te kadrove – a opet, mada se lično ne slažem s Mirandinim odbacivanjem te zamisli, još sam daleko od toga da mogu zasigurno da tvrdim šta je trebalo da znači blesak izobličenog lica oca Karasa, niti zašto je ono i dalje tako živopisno među mojim uspomenama na naše zabavljanje. Mislim da se može raditi samo o nesaglasnoj, gotovo momentalnoj prirodi njegovog pojavljivanja, o njegovoj potpunoj perifernosti. Jer istina je da su najživopisniji i najdugotrajniji događaji u našim životima često oni koji se dogode na periferiji svesti. Njen značaj za priču o tome kako su oni od nas koji nisu u panici pobegli s časa građanskog postali poznati kao *4 nesvesna taoca* prilično je očigledan. Pri testiranju, primećuje se kako mnoga deca proglašena za hiperaktivnu ili sa poremećajem pažnje nisu toliko nesposobna da obrate pažnju koliko imaju problem da kontrolišu ili izaberu na šta će obratiti pažnju. A opet, manje-više isto se događa kad odrastete – kako starimo, mnogi ljudi primećuju promenu u predmetima svojih sećanja. Često se možemo setiti detalja i subjektivnih asocijacija daleko živopisnije od samog događaja. To objašnjava onaj čest osećaj da nam je nešto navrh jezika kad pokušavamo da dočaramo šta je važno u vezi s nekom uspomenom ili događajem. Slično tome, zato je često tako teško smisljeno komunicirati s drugima u kasnijim godinama života. Često, najživopisnije doživljeni i zapamćeni elementi biće u najboljem slučaju tangencijalni nekom drugom – miris Vilanovih kožnih kratkih pantalona dok je trčao između klupa ili veoma precizni dvostruki nabor na vrhu smeđe kese s ručkom moga oca, ili čak periferni tabloi o maloj Rut Simons koja slepo zuri uvis dok je krug vršnjaka kažnjava zbog platonske figurice i – naknadno u prozoru, ali i drugde u stvarnom narativu

– u šumi duž prilaza imanju bogatog proizvođača, o gospodinu Simonsu, njenom ocu, kako se slepo tetura i nestaje iz vida i vraća se dok drži patrljak svoje presečene ruke i ječi tražeći pomoć dok trči u svom upadljivom snežnom odelu, te suviše često slepo natrčava na šumska stabla usled toga što su ga mlaz rođene krvi i čestice tkiva oslepile, a ceo taj ubrzani tablo je zamagljen i nejasno se vidi zbog sveg tog drveća i bockavog grmlja i snažne mećave i ogromnih nanosa snega nošenog vetrom, u jedan od kojih (golemi nanos) gospodin Simons najzad naglavačke pada pošto udari glavom u drvo i nestaje u njemu tako da mu samo čizme vire, od kojih se jedna spazmatično trese dok pokušava da se izbori i stane čvrsto na noge, nesvestan uopšte usled šoka, bola, gubitka krvi i slepila da je izvrnut naglavačke dok, u međuvremenu, dijagonalno niže i vodoravno, tehničar Policijske uprave Kolambus kleči na izlisanom prednjem sedištu automobila porodice Simons i iscrta konture tela oko mesta za volanom gde je spasilačka služba pronašla svetloplavo telo Mardžori Simons, čije su frustracije i razočaranja sad bili okončani i čije su telo – još je držala karmin, koji je načinio malu, naoko oštru izbočinu na belom pokrivaču što ju je pokrivač – sad po mećavi polagali na velika nosila iz kola hitne pomoći dvojica bolničara u belim uniformama dok je detektiv Policijske uprave Kolambus, čiju je kapu pokrivač sneg, razgovarao s ubundanim domaćicama koje su lopatama razgrtale svoje prilaze i sad se sve umorno naslanjale na lopate za čišćenje snega i razgovarale s detektivom, koji je pravio beleške u maloj beležnici veoma tupom olovkom i čiji su nokti bili pomalo plavi od hladnoće, a trepavice su svima od gustog snega bile bele, a dva radnika Preduzeća za javne radove Kolambusa u ogromnom žutim čizmama koji su iskopali automobil gospođe Simons iz hrpe veličine iglua stajali su zajedno pored pauk-kamiona i duvali u skupljene šake i cupkali, kao što to često čine ljudi kojima je i hladno i dosadno, okrenuti leđima prema ulici i prekrivaču s izbočinom na nosilima i samo dve čizmice s trakom od lažnog krzna na člancima koje su virile ispod njega, a kuća prema kojoj su dvojica radnika kojima je bilo dosadno okrenuti (od kojih jedan ima crveno-srebrnu kapu Univerziteta Ohajo s kičankom nalik kestenu na vrhu) a da je zapravo čak i ne vide jeste jedna od kuća čija stražnja dvorišta (ova ima nekoliko ljuljaški koje sve imaju veliki blok snega u obliku cigle na sebi, koji je napadao) obiluju šumarcima bresta i jele na obodu Ferhejven Nolsa koji razdvaja kuće u tom kraju od igrališta za bejzbol škole „R. B. Hejz“ u kojem čak i sad onaj dominantni rotvajler ponovo pokušava da naskoči na izgubljenog psa Simonsovih, u realnom polju s druge strane prozora u učionici, koji imitira položaj i izraze lica karakteristične za parenje i opominje bespomoćno, napaćeno kuće da sedne mirno i istrpi ili će se inače nešto zaista strašno dogoditi.

U SVETLU POLITIČKE SITUACIJE NAŠE POZNE ADOLESCENCIJE, JEDAN OD NAJPROBLEMATIČNIJIH I ČESTO RAZMATRANIH ASPEKATA TRAUME ZA ONE OD NAS IZ ČETVORKE POTICAO JE OD TOGA ŠTO SE NIJE ČINILO DA GOSPODIN DŽONSON ULAZI U SUKOB, OPIRE SE ILI PRETI NAORUŽANIM POLICAJCIMA KOJI SU PROVALILI U UČIONICU I KROZ VRATA I KROZ PROZORE NA ISTOČNOM ZIDU, VEĆ JE JEDNOSTAVNO NASTAVIO DALJE IZNOVA DA PIŠE *UBIJ* NA ŠKOLSKOJ TABLI, KOJA JE SAD BILA TAKO ISPISANA DA SU NJEGOVI NOVI *UBIJ, UBIJ IH* PREKRIVALI I ČESTO ZAKLANJALI NJEGOVE RANIJE NAGOVORE, PROIZVEVŠI NAJZAD TEK NEŠTO MALO VIŠE OD APSTRAKTNE SLOVNE MREŽE NA TABLI. PREMDA SU IZRECKANA

DUŽINA KREDE, ŠIROKI POKRETI RUKE I BLIZINA AKTOVKE GOSPODINA DŽONSONA NA STOLU NAVEDENI KAO DOŽIVLJENA PRETNJA PO BEZBEDNOST TALACA KOJA JE OPRAVDALA PUCNJAVU U OČIMA ISTRAŽNE KOMISIJE P. U. K.-A, PRAVA JE ISTINA DA JE RAZLOG OČIGLEDNO BIO IZRAZ LICA GOSPODINA DŽONSONA I NEPREKIDAN VISOK TON, I NJEGOVA POTPUNA NESVESNOST DA NA KOMANDE POLICAJACA BACI KREDU I ODMAKNE SE S OBEMA RUKA JASNO NA VIDELU DOK JE ON PREPISIVAO SVOJE REČI SVE INTENZIVNIJE U VERBALNOM HAOSU NA TABLI, ŠTO JE NJIH NAGNALO DA OTVORE VATRU. TO JE BILA JE-DINA PRAVA ISTINA – BILO IH JE STRAH.

Od takozvana 4 taoca jedino su Mendi Blem i Frenk Koldvel (koji će kasnije, u Srednjoj školi „Fišinger“, pohađati i malu i veliku maturu kao par i održavati stabilnu ljubavnu vezu tokom tih godina uprkos Mendinoj reputaciji, nakon čega će se Koldvel prijaviti u Američku mornaricu i naposljetku takođe služiti preko okeana) obraćali pažnju i bili dovoljno svesni tokom prvog dela incidenta da bi mogli kasnije prepričati Demateisu i meni koliko je vrlo dugo gospodin Džonson stajao okrenut tabli i iseckano pisao po njoj dok je ispuštao onaj visoki, atonalni zvuk dok se učionica iza njega sve više pretvarala u haos nadrealnog i košmarnog užasa, pri čemu su neka deca plakala, a popriličan broj njih (Mendi Blem ih je kasnije imenovala) okrenuo se, pod stresom, mehanizmima prevladavanja iz ranog detinjstva: sisanju palca, mokrenju u gaće i ljuljuškanju na stolicama dok za sebe pevuje nepovezane taktove raznoraznih uspavanki, a Finkelperl se nagnuo preko svog stola i povratio, što je većina učenika najbližih njemu izgleda bila suviše hipnotisana od straha da uopšte i primeti. Upravo je u tom intervalu moja svesna pažnja najzad odustala od prozorske mreže i vratila se u učionicu za građansko, što se, ako se dobro sećam, dogodilo odmah pošto je kreda u ruci gospodina Džonsona glasno pukla, a on ukočeno stao s ispruženim rukama i glavom nagnutom u stranu pri čemu je zvuk koji je ispuštao bio sve više frekvencije dok se on veoma polako okretao prema razredu, i celo telo mu se treslo kao da ga je udarila struja, a lice... Izgled i izraz lica gospodina Džonsona bili su neopisivi. Nikad ga neću zaboraviti. Bio je to prvi deo incidenta koji sam video, a *Dispeč* prvo nazvao *Teror u učionici poremećenog nastavnika na zameni – Mentalno neuravnotežen predavač pogođen pred tablom; delovao „zaposednuto“; pretio masovnim ubistvom; nekoliko učenika u bolnici; odbor 4. školske oblasti sazvao hitnu sednicu; Bejnbridž pod pritiskom* (u to vreme, dr Bejnbridž je bio glavni nadzornik za škole u 4. oblasti). Povraćanje Filipa Finkelperla takođe je bio faktor. Ima nečeg u tome kad neko povraća bilo gde unutar domašaja dečjeg sluha što uzrokuje da dete svoju pažnju usmeri i usredsredi gotovo trenutnom silinom, a čak i kad mi se svest u potpunosti vratila u učionicu, Finkelperlov vomitus i s njim povezani zvuci i mirisi prvo su što se sećam da sam uočio. Poslednja scena koje se sećam bila je kad se u vazduhu, tokom ruganja, u krupnom planu, prikazano kadar po kadar dok se diže i prevrće u vazduhu, a zli dečak se priprema da zamahne štapom, ispostavlja da je pravi predmet glinene statuete koju je Rut Simons napravila bilo, u stvarnosti, ljudsko biće, kom je u svojoj pometenoj ometenosti dala četiri noge umesto dve uprkos grubim ljudskim karakteristikama, sačinivši donekle monstruožnu i neprirodnu figuru kao u grčkom mitu ili *Ostrvu doktora Moroa*. Ne sećam se smisla tog detalja u narativu, premda sam detalj zapamtio veoma jasno. Niti mogu da se setim koliko dugo je učionica za građansko bila u tom stanju, sa gospodinom Džonsonom

in extremis s obema rukama ispruženim ispred sebe na tabli (kad ste nečim snažno zaokupljeni, povratak onom što se zapravo događa oko vas donekle je nalik izlasku iz bioskopa posle podne, kad vas sunčeva svetlost i čulni pritisak ulične aktivnosti gotovo zabezeknu), gde je istovremeno izgledao kao da ga je udarila struja ili da su ga zaposeli demoni (nema drugog načina da se opiše način na koji se njegovo nagore okrenuto lice preobrazilo, s izrazom i patnje i avetinjske razdraganosti, ili će pre možda biti da su se te dve različite ekspresije tako brzo smenjivale na njegovom uzdignutom licu da su u doživljaju uma postale jedno) i ispuštao onaj zvuk pri čemu je, kako su Ahern i Elsberg i drugi u prvom redu rekli, delovalo kao da se svaka dlaka na glavi, vratu, gležnjevima i šakama gospodina Džonsona nakostrešila, a deca u učionici sedela su ispravljeno, i mnogima od njih oči su bile iskolačene ili su im se vrtele u dupljama poput očiju junaka iz crtanih filmova, od sveopšteg užasa. Upravo usred te scene u pozadini svog reda budi se Kris Demateis, uz žalobni povik – što je način na koji se ponekad budio kad bi pao u nesvest u školi. Iz današnje perspektive imam utisak da je Krisov odsutno panični vrisak buđenja podstakao druge učenike u odeljenju da otvoreno viču i dižu se iz klupa kako bi počeli histerični masovni egzodus iz učionice za građansko (umnogome onako kako nasumični pešadinac koji potegne obarač na svom oružju uzrokuje početak bitke tamo gde su, do tog trenutka, stajale dve napete i pripravne vojske i gledale se oči u oči s oružjem na gotovs, ali bez ispaljenog metka), a pažnju mi je s prizora izbljuvka Filipa Finkelperla koji se otezao u nitima i komadićima s ivice njegovog prišrafljenog stola odvuklo iznenadno i istovremeno masovno kretanje učenika iz odeljenja kad su svi oni sem Krisa Demateisa, Frenka Koldvela, Mendi Blem i mene potražali ka vratima učionice, koja su nažalost bila zatvorena, pa je masa dece iza Emili-En Bar i hitrog Rejmonda Gilisa (crnac) i drugih koji su dospeli do vrata i histerično pokušavali da zgrabe kvaku na vratima fizički saterala prvu decu u vrata takvom silinom da se čuo grozomorni zvuk udarca nečijeg lica ili glave o debelo, peskirano staklo gornje polovine vrata; i, budući da su se vrata (kao i sva vrata učionica u to doba) otvarala unutra, a na putu im se nalazila sve brže sve veća masa panične dece, delovalo je da je prošlo dosta vremena pre nego što je vrata silom otvorio neko dovoljno krupan – sad kad se osvrnem, verujem da je to bio Gregori Emke, koji je sa deset godina već imao dobrano preko 45 kilograma, a vrat mu je bio iste širine kao ramena, i koji će takođe otići u prekomorsku službu iako to uverenje ne zasnivam na neposredno viđenom prizoru Emkea dok to radi već samo iz toga što sam primetio sirovo divljaštvo kojim su vrata istrgnuta, udarivši i ogrebavši pri tom nekoliko dece ivicom teških vrata koja su na silu otvorena i zbog čega je jedna od visokih sestara Sveringen otprilike usred meteža izgubila ravnotežu i nestala i verovatno bila gadno izgažena u proisteklom egzodusu jer kad se buka dečjeg vrištanja povukla ka severu uz hodnik i dok su se vrata sporo zatvarala na pneumatskim šarkama, i dva neidentifikovana para ruku posegla brzo da zgrabe članke Džen Sveringen i izvuku je iz kabineta za građansko, ona se nije pomerila niti je na bilo koji način živnula dok je licem okrenuta podu klizila preko pločica u dezenu šahovske table, ostavljajući iza sebe dug trag ili svoje krvi ili nekog drugog ko je već bio na podu zbog kakve druge nezgode na vratima, a duge pletenice kojima su obe sestre Sveringen imale običaj da se igraju i čak da ih žvaću kad su dekoncentrisane ili napete vukle su se iza i za nekoliko centimetara izbegle da ostanu ukleštene u vratima što su se polako zatvarala.

U TIM KASNIJIM RASPRAVAMA TAKOĐE SE ISPOSTAVILO DA JE FRENKI KOLDVEL UBRZANO DISAO OD STRAHA I NAKRATKO OSTAO BEZ SVESTI TOKOM MASOVNOG EGZODUSA. OD 4 NESVESNA TAOCA, SAMO JE NAS TROJE OSTALIH ŠKOLSKA UPRAVA ZAPRAVO KLASIFIKOVALA KAO ZAOSTALE ILI SPORE. ČINJENICA DA FRENKI NIKAD NIJE PROTESTOVAO ZBOG NOVINARSKJE GREŠKE SVEDOČI O SNAŽNOM OSEĆANJU SRAMOTE KOJU JE I ON ZASIGURNO OSEĆAO ZATO ŠTO SE TAKO UPLAŠIO.

Što se mene tiče, počeo sam da imam košmare o realnosti života odraslih možda već sa sedam godina. Znao sam, čak i tad, da ti snovi obuhvataju očev život i posao i njegov izgled kad se vrati kući s posla na kraju radnog dana. Dolazio je uvek između 5.42 i 5.45 i obično sam ja bio taj koji bi ga prvi video kako ulazi na vrata. Radnje koje su sledile bile su gotovo koreografske prirode. Ušao bi i već se okretao da zatvori vrata za sobom. Skidao je šešir i mantil i kačio ga u ormar u predsoblju; sa dva prsta bi razlabavio kravatu, skinuo zelenu gumicu sa *Dispeča*, ušao u dnevnu sobu, pozdravio mog brata i seo s novinama u ruci kako bi sačekao majku da mu donese viski sa sodom. Sami košmari uvek su se otvarali širokougaonim kadrom brojnih ljudi za radnim stolovima u redovima unutar ogromne, jarko osvetljene prostorije ili sale. Stolovi su bili poređani u precizne redove i kolone kao stolovi u nekoj učionici „R. B. Hejza“, ali ovi su svi bili više nalik ogromnim, sivim, čeličnim nastavničkim stolovima u čelu prostorije i bilo ih je još mnogo, mnogo više, recimo 100 ili više, a za svakim je sedeo muškarac u odelu s kravatom. Ako je bilo prozora, ne sećam se da sam ih primetio. Neki muškarci su bili stariji od ostalih, ali su svi bili očigledno odrasli – ljudi koji su vozili i podnosili zahteve za pokriće osiguranja i pili viski sa sodom dok su čitali novine pre večere. Ta prostorija iz košmara bila je u najmanju ruku veličine terena za evropski ili fleg fudbal; u njoj je vladala potpuna tišina, a na svakom zidu nalazio se veliki sat. Bila je i veoma svetla. U predsoblju, dok se okretao od ulaznih vrata i podizao levu ruku da skine šešir, očeve oči su izgledale kao da su ugašene i mrtve, prazne, bez ičega što smo povezivali s njegovom stvarnom ličnošću. Bio je ljubazan i pristojan čovek običnog izgleda. Glas mu je bio dubok, ali ne zvonak. Govorio je nežno i imao takav smisao za humor da njegova prirodna uzdržanost nije delovala distancirano i nadmeno. Čak i kad smo brat i ja bili mali, bili smo svesni da provodi vreme s nama i da se trudi da nam pokaže da smo mu važni daleko više od većine očeva iz tog doba. (Bilo je to mnogo godina pre nego što sam zaista pojmió šta je naša majka osećala prema njemu.) Predsoblje se nalazilo tačno pored dnevne sobe, gde je bio klavir, a u to vreme često sam čitao ili se igrao svojim kamiončićima van dometa nogu ispod klavira dok je brat vežbao Anona, pa sam često prvi registrovao zvuk očevog ključa u ulaznim vratima. Bila su potrebna samo četiri koraka i kratko klizanje na čarapama da uđem u predsoblje i uspem prvi da ga vidim kako ulazi na talasu spoljnog vazduha. Sećam se da je predsoblje bilo mračno i hladno i da se osetilo na plakar s kaputima, koji je pretežno bio ispunjen raznim majčinim kaputima i rukavicama što su išle uz njih. Ulazna vrata su bila masivna i teško su se otvarala i zatvarala, kao da je predsoblje bilo pod nekakvim pritiskom. Nasred vrata bio je prozorčić dijamantskog oblika, premda smo se kasnije odselili pre nego što sam dovoljno porastao da bih video nešto kroz njega. Morao je bokom donekle da pritisne vrata kako bi mogao da ih zatvori do kraja, a ja mu ne bih video lice dok se ne okrene da skine šešir i kaput, ali se sećam da mu je ugao ramena

dok je podupirao vrata bio isti kao i ugao očiju. Ne bih mogao sad dočarati taj ugao i sasvim sigurno nisam mogao ni onda, ali znam da je doprinomio prepoznavanju košmarâ. Lice mu uopšte nije bilo takvo neradnim vikendima. Kad se osvrnem unazad, verujem da su ti snovi bili o životu odraslih. U to vreme poznao sam jedino njihov užas – veliki deo teškoća na koje su se žalili u vezi sa slanjem mene u krevet i uspavljivanjem noću poticao je od tih snova. Nije ni uvek mogao da bude sumrak u 5.42 iako se sećam da jeste bio, a da je nalet vazduha spolja koji je donosio sa sobom bio hladan i mirisao na spaljeno lišće i onaj otužni miris kojim je ulica odisala u suton, kad su sve kuće poprimale istu boju i sva svetla na verandama se palila nalik bedemu protiv nečeg bezimenog. Nisu me plašile njegove oči kad bi se okrenuo od vrata, ali osećaj je nekako podsećao na preplašenost. Često sam držao kamion u ruci. Šešir je stavljao na policu za šešire, izmigoljio bi se iz kaputa, a onda kaput prebacio preko leve ruke, otvarao plakar desnom, pa prebacivao kaput u tu ruku dok je skidao treću drvenu vešalicu sleva levom rukom. Bilo je nečeg u toj rutini što je bacalo senku duboko u delovima mog bića kojima sam nisam mogao da pristupim. Dotad sam znao ponešto o dosadi, naravno, u školi, i crkvi, ili u nedeljnim popodnevim kad nije bilo ničega da se radi – ona uzvrpoljena, dečja dosada koja više liči na brigu nego na očaj. Ali ne verujem da sam svesno povezao izgled svog oca noću sa znatno drugačijom i dubljom dosadom u duši na njegovom poslu, za koji sam znao da je aktuarski zato što su svi u drugom razredu kod gospođe Klejmor morali da održe kratku prezentaciju o zanimanju svog oca. Znao sam da je osiguranje zaštita koju odrasli traže u slučaju rizika i znao sam da tu ima brojeva zbog dokumenata koji su se videli u njegovoj aktovki kad bih dobio dozvolu da povučem kopče na njoj i otvorim je za oca, pa smo brat i ja imali u glavi zgradu u kojoj je bila smeštena centrala osiguravajuće kuće, i očev prozorčić na njenom licu koji nam je majka pokazala iz automobila, ali stvarne pojedinosti njegovog posla oduvek su bile pod velom magline. I tako je ostalo mnogo godina. Kad bacim pogled iza sebe, podozrevam da su se na izvestan način oči prekrivale, uši zapušavale, u pogledu mog manjka radoznalosti u vezi s poslom koji je otac po ceo dan morao da radi. Sećam se izvesnog uzbudljivog narativnog tabloa zasnovanog oko konkurentnih, gotovo primitivnih konotacija reči *hranilac*, što je bio krovni pojam gospođe Klejmor za zanimanja naših očeva. Ali ne verujem da sam znao ili čak mogao da zamislim, kao dete, da je gotovo 30 godina po 51 nedelju godišnje moj otac ceo dan sedeo za metalnim stolom u gluvoj, fluorescentno obasjanoj prostoriji, čitao formule i pravio proračune i ispunjavao dodatne formule prema rezultatima tih proračuna, zastajući tek povremeno da se javi na telefon ili vidi s drugim aktuarima u drugim svetlim, tihim prostorijama. Samo s malim, neosunčanim severnim prozorom koji je gledao na druge male kancelarijske prozore u drugim sivim zgradama. Košmari su bili živi i intenzivni, ali nisu bili od one vrste iz koje se budite vrišteći i onda morate da objašnjavate svojoj majci kad dođe o čemu je bio san da bi vas ona mogla razuveriti da ne postoji ništa nalik tome što ste upravo sanjali u stvarnom svetu. Znam da je voleo da drži uključenu muziku ili neku živu radijsku emisiju da se čuje sve vreme kad je kod kuće, ili da čuje mog brata kako vežba dok on čita *Dispeč* pre večere, ali sam siguran da to onomad nisam dovodio u vezu sa olovnom tišinom u kojoj je sedeo ceo dan. Nisam znao da je majčino kuvanje ručka bilo jedan od stubova njihovog bračnog ugovora, niti da je po prijatnom vremenu liftom dole snosio ručak i jeo ga sedeći na kamenoj klupi bez naslona koja je

gledala u mali trg prekriven travom i sa dva drveta i jednom apstraktnom javnom skulpturom, niti da se mnogim jutrima upravljao prema tih 30 minuta napolju onako kako moreplovci kojima je kopno van vidika koriste zvezde. Otac mi je umro od srčanog udara kad mi je bilo 16 godina i mogu da primetim, uprkos očiglednom šoku i gubitku, da je njegovu smrt bilo manje teško podneti u odnosu na sve što sam saznao o njegovom životu kad je preminuo. Primera radi, majci je bilo veoma važno da očevo grobno mesto bude negde gde ima bar nekoliko stabala na vidiku; a s obzirom na logistiku groblja i detalje pogrebnog ugovora koji je bio pripremio za njih oboje, to je izazvalo velike probleme i troškove u teškom trenutku, čemu ni moj brat ni ja nismo videli svrhu sve do nekoliko godina kasnije kad smo saznali za njegove radne dane i klupu gde je voleo da ruča. Na Mirandin predlog, postarao sam se jednog proleća da posetim mesto gde se nalazio njegov mali trg s travom i drvećem. Taj deo je preuređen u mali i pretežno neiskorišćen gradski park karakterističan za program obnove Novog Kolambusa početkom osamdesetih, u kojem više nije bilo trave niti stabala bukve već su tu mala moderna dečja igrališta, s piljevinom umesto peska i spravama za igru napravljenim u celosti od recikliranih guma. Bilo je tu i vratilo s ljuljaškama, čije su se dve prazne ljuljaške različitom brzinom njihale napred-nazad na vetru sve vreme dok sam tamo sedeo. Neko vreme sam na početku zrelog doba imao periode kad sam zamišljao oca kako sedi na toj klupi iz godine u godinu, žvaće i gleda tu otrgnutu površinu nekakvog zelenila, uvek svestan koliko je tačno vremena ostalo za ručak i bez vađenja sata iz džepa. Još je tužniji bio pokušaj da zamislim o čemu je razmišljao dok je sedeo tamo, da ga zamislim kako možda razmišlja o nama, našim licima kad se vrati kući ili kako smo mirisali noću nakon kupanja kad je dolazio u sobu da nas poljubi u teme – ali istina je da nemam predstavu o čemu je razmišljao, kakav je mogao da bude njegov unutrašnji život. I živ da je, opet ne bih znao. Ili pokušaji (za koje Miranda misli da su bili najtužniji od svega) da zamislim kakve je reči možda koristio da opiše mojoj majci svoj posao i onaj trg i dva drveta. Poznavao sam oca dovoljno dobro da znam da to nije moglo biti direktno – siguran sam da nikad nije seo ili legao kraj nje i pričao joj o stvarima kao što su ručak na klupi i dva kržljava drveta koja su u jesen privlačila jata čvoraka što su se selili i tako u masi izgledali više kao pčele nego kao ptice koje su se jatile i svijale grane brestova i divljih kestenova i ispunjavale um zvukom pre nego što bi se opet vinule u ogromnoj masi da se šire i skupljaju poput kakve ogromne savitljive šake spram gradskog neba. Pokušavao sam stoga da izmislim komentare i stavove i sitne poluanegdote koje su joj s vremenom dovoljno toga dočarale da je prošla kroz pakao ne bi li premestila njegovo grobno mesto među najbolje parcele bliže ulaznoj kapiji i šumarku himalajskih borova. Nije to bio baš pravi košmar, ali nije bio ni sanjarenje ili maštanje. Usledio bi kad sam već bio u krevetu neko vreme i počinjao da tonem u san, ali samo delimično – onaj deo kao pero lakog utonuća u san u kojem baš svaki pravac razmišljanja koji ste sledili tad postaje nadrealan po svojim obodima, a onda u nekom trenutku same misli zamene prizori i konkretne slike i scene. Krećete se, postepeno, od pukog razmišljanja o nečemu ka doživljaju toga kao da je zaista tu, da se odvija, kao priča ili svet čiji ste deo i vi, iako u isto vreme dovoljan deo vas ostaje budan da bi mogao da razazna na nekom nivou da to što doživljavate nema baš previše smisla, da ste na nekom pragu ili ivici istinskog snevanja. Čak i sad, kao odrasla osoba, još mogu svesno da prepoznam kako počinjem da tonem u san kad mi se apstraktne misli pretvore

u stvarne slike i kratke filmove, one čiji su logika i asocijativnost uvek malčice pomereni – a opet sam uvek svestan toga, te nelogike i svojih reakcija na nju. Taj san je bio o ogromnoj prostoriji punoj kravatiranih muškaraca u odelima posednutih u redovima silnih sivih stolova, nagnutih napred iznad papira na svojim stolovima, nepomičnih, nemih, u monohromnoj prostoriji ili sali pod dugim nizom neonki visokog lumen; lica ljudi su podbula i izbrzdana tenzijom i istrošenošću zrelih godina i deluju kao da su malčice oklembesena, kao kad se nečije lice otrombolji i opusti kad deluje da je ta osoba zagledana u nešto što zapravo ne vidi. Priznajem da nikad ne bih mogao dočarati šta je tačno bilo tako strašno u vezi s tim tabloom o svetloj, potpuno nemoj prostoriji punoj muškaraca mehanički zadubljenih u posao. Bila je to ona vrsta košmara čiji užas manje ima veze s tim što vidite nego s osećajem koje imate u donjem delu grudi u vezi s tim što vidite. Neki muškarci su nosili naočare; bilo je nekoliko malih, uredno podrezanih brkova. Neki su imali sedu ili proređenu kosu ili ogromne, tamne podočnjake kompleksne teksture koje su i naš otac i stric Džerald imali. Neki mlađi su nosili šire revere; većina nije. Deo strahote širokougane perspektive tog sna počivao je u tome što su muškarci u prostoriji delovali i kao pojedinci i kao velika anonimna masa. Bilo je najmanje 20 ili 30 redova od dvanaest stolova, svaki s upijačem i stonom lampom i fasciklama s papirima i čovekom na stolici ravnog naslona za stolom, a svaki je čovek imao suptilno drugačiji stil ili šaru kravate i na vlastiti pomalo osoben način sedeo i držao ruke i naginjao glavu, od kojih su se poneki pipkali po bradi ili čelu ili naboru kravate, ili su grizli zanoktice na palcu, ili su gumicom na olovci ili metalnim poklopcem pera pratili liniju svoje donje usne. Videlo se da su se specifični stilovi sedenja i sitne odsutne navike koje su im davale lični pečat razvili tokom godina ili čak decenija takvog svakodnevnog sedenja nad poslom na svom radnom mestu, pomerajući se svrsishodno tek ponekad kako bi prevrnuli zaheftanu stranu, ili prebacili neukoričenu stranu s leve strane otvorene fascikle na desnu, ili da bi zatvorili jednu fasciklu i gurnuli je nekoliko centimetara od sebe i onda izvukli još jednu fasciklu i otvorili je, piljeći dole u nju kao su na nekoj strašnoj visini, a ti dokumenti daleko dole na tlu. Ako je moj brat i sanjao, mi to svakako nikad nismo saznali. Lica onih ljudi bila su nekako ujedno i umrtvljena i nervozna, malak-sala i uznemirena – nisu se toliko opirali potrebi da se vrpolje koliko se činilo da su već odavno odustali od svake nade i svakog očekivanja zbog kojih se čovek vrpolji. Sedišta nekoliko stolica imala su jastuke napravljene od somota ili serža, od kojih su jedan ili dva bili jarkih boja i optočeni porubom tako da se videlo da ih je ručno napravila i poklonila voljena osoba, verovatno za rođendan, a iz nekog razloga taj detalj je bio najgori od svih. Svetla prostorija u tom snu bila je smrt, to sam mogao da osetim – ali ni na kakav način na koji bih to mogao dočarati ili objasniti majci ako bih od straha vrisnuo, a ona dotrčala u sobu. A ideja da ocu ikad ispričam taj san bila je – čak i kasnije, pošto je nestao isto onako naglo kao i problem sa čitanjem – nezamisliva. Da sam mu ga ispričao, osećaj bi bio isti kao kad bih prišao tetki Tini, jednoj od majčinih sestara (koja je, pored drugih krstova koje je nosila, bila rođena s vučjim nepcetom koje operacije nisu baš mnogo popravile, pored toga što je imala i urođenu manu na plućima), i upirući prstom na vučje nepce, pitao tetku Tinu kako se oseća u vezi s njim i kako joj ono utiče na život, na šta bi pogled koji bi joj se pojavio u očima, čak i da ga pretpostavim, bio nezamisliv. Sveukupni osećaj je bio da su ta bezbojna, napaćena lica praznog pogleda bila lice neke smrti koja me je čekala daleko pre

nego što prestanem da hodam. Zatim, kad bih zapravo zaspao, postao bi pravi san i ja bih gubio perspektivu nekog ko jednostavno posmatra scenu i obreo bih se u njoj – objektiv perspektive se najednom povuče unazad, i ja sam jedan od njih, deo mase ljudi sivih lica što prigušeno kašlju i jezikom pipkaju zube i savijaju ivice papira u složene nabore poput harmonike, a potom ih pažljivo ravnaju još jednom pre nego što ih smeste u dodeljene im fascikle. I kadar perspektive sna polako se sve više primiće dok na kadru ne ostanem isključivo ja, u krupnom planu, sa šačicom lica i poprsja ljudi za drugim stolovima koji me uokviruju, i naličjima okvira nekoliko fotografija i bilo kalkulatorom bilo telefonom na rubu stola (moja stolica je takođe jedna od onih s ručno šivenim jastukom). Koliko se sad sećam, u snu ne ličim ni na oca ni na stvarnog sebe. Imam vrlo malo kose, a i to što imam je pažljivo zalizano sa strane, i nosim brkove i bradu ili možda kozju bradicu, a lice mi, pognuto nadole za stolom od koncentracije, izgleda kao da je provelo proteklih 20 godina snažno pritisnuto o nešto nepomično. I u određenom trenutku tog intervala, dok uklanjam spajalicu ili otvaram fioku (nema zvuka), dižem pogled ka objektivu perspektive sna i zurim u sebe, ali na svom licu ne vidim nikakav znak raspoznavanja, niti sreće ili straha ili očaja ili simpatije – a pogled je tup i mutan, i moj samo onoliko koliko je vaša fotografija iz detinjstva u veoma starom albumu iz okruženja kojeg se ne sećate svejedno vi – a u snu, kad nam se pogledi sretnu, nemoguće je utvrditi šta odrasli ja gleda ili kako reagujem ili da li uopšte tamo ima nečeg.

JOŠ KASNIJE, JOŠ JEDNA ZAJEDNIČKA I KOHEZIVNA NEPRIJATNOST MEĐU NAMA KOJI SMO SAČINJAVALI *NESVESNU ČETVORKU* BIĆE U VEZI S PODRAZUMEVANIM ZNAČENJEM REČI *IH* U PONAVLJANIM IMPERATIVIMA KOJE JE GOSPODIN DŽONSON PRVO UBACIVAO U LEKCIJU NA TABLI, A KASNIJE JE NAJZAD IZBRISAO I PREKRIO NJIMA. TOKOM I NAKON INCIDENTA, SVI ZAINTERESOVANI SU BEZ POGOVORA PRETPOSTAVILI DA SE TO *IH* NA TABLI ODNOSILO NA NJEGOVE ZAMENSKÉ UČENIKE I DA JE NEHOTIČNO PONAVLJANJE BILO DEO NEKOG POREMEĆENOG DELA PSIHE GOSPODINA DŽONSONA KOJI GA JE GONIO DA NAS SVE POBIJE. AKO ME SEĆANJE NE VARA, MOJ STARIJI BRAT (KOJI SE DOTAD PRIJAVIO U ORUŽANE SNAGE U OKVIRU PREĆUTNE POGODBE SA SUDOM OPŠTE NADLEŽNOSTI U FRENKLINU, TE OTIŠAO DA SLUŽI U ISTOM PUKU U KOJEM ĆE SE TRI GODINE KASNIJE ISTAĆI TERENS VILAN) UPRAVO JE PRVI UKAZAO DA SE TO *IH* IZ IMPERATIVÂ MOŽDA UOPŠTE NIJE ODNOSILO NA NAS, DA SMO MOŽDA MI, PRE, BILI TI KOJE JE POREMEĆENI DEO GOSPODINA DŽONSONA GONIO, A ONO *IH* NEKA SASVIM DRUGA VRSTA ILI SKUPINA LJUDI. KO ZNA KO JE TO *IH* MOGLO DA ZNAČI DA JESTE – POKOJNA ZAMENA TEŠKO JE BILA U POZICIJI DA TO OBJASNI, PRIMETILO JE BRATOVO PISMO.

Imam samo uopštene, impresionističke uspomene na učionicu gospođe Rouzman, koja nije, čak i gotovo ispražnjena nakon masovnog egzodusa, delovala naročito veliko. U njoj je bilo 30 ili 32 stola okrenuta ka severu, a na severnom zidu nalazila se školska tabla s izrečkanom masom od 212 puta preispisanog *UBIJ IH* i njegovih fragmentarnih delova, kao i nastavnički sto i sivi čelični ormarić malčice zapadno od table u kojem su stajali pribor za likovno i audio-vizuelna pomagala za građansko. Istočni zid se delom sastojao od dva ogromna pravougaona prozora; donje polovine oba imale su šarke duž simsa i mogle su

se blago otvarati na spoljnu stranu po lepom vremenu. U odsustvu nametnutih tabloa, mrežasta žičana armatura davala je prozorima izgled mentalne institucije i doprinosila je osećaju zatvorenosti. Takođe, američki predsednici su se hronološkim redosledom pružali iznad gornje ivice prozora tik ispod stropa. Sam strop bio je institucionalni spuštenu plafon sačinjen od azbestnih pločica, ukupno 96 plus 12 isečenih pločica na južnom kraju (dimenzije pločica nisu bile deljive s dužinom učionice, koju sam procenio na 7,5 metara). Dve duge neonske sijalice visile su tridesetak centimetara ispod tog spuštenog stropa, zakačene za nosače koji su pretpostavljam bili pričvršćeni za istu metalnu rešetku na kojoj su ležale pločice. Sve akustične pločice u to doba bile su od azbesta. Delovalo je da sastav unutrašnjih zidova čine betonski blokovi gusto premazani brojnim slojevima boje (verovatno čak četiri ili više slojeva, tako da je neravna tekstura blokova pod njima bila u priličnoj meri izravnana i zabašurena), koja je u učionicama bila emetikumzelena, a u hodnicima neka vrsta kremaste bež ili sive boje. Dezen pločica na podu bio je nepravilna šahovska tabla nestandardno sive i zelene, takođe, premda malo drugačije nijanse ili drugačijeg tona zelene, tako da nije bilo jasno da li je pod izabran da nadopuni zidove ili je cela stvar bila slučajna. Ne znam ništa o datumu kad je „R. B. Hejz“ izgrađena, niti u kakvim aranžmanima – bila je, međutim, srađena sa zemljom u vreme administracija Kartera i Roudsa, a nova, navodno energetska efikasnija građevina podignuta na njenom mestu. Na južnom zidu kabineta za građansko (koji niko sem nastavnika nije mogao da vidi zbog smjera u kojem su bili okrenuti učenički stolovi) nalazili su se sobni sat i prikačeno zvono i školski razglas, čija je kutija bila od drveta, a lice joj je prekrivala neka vrsta sintetičke sargije, reklo bi se, i bila je povezana sa sistemom školskog razglasa u direktorovoj kancelariji.

Najzapadniji zid učionice – na kojem su bili raspoređene neiskorišćene vešalice, a spram kojeg su se baš nedavno svi prestravljeni đaci pentrali jedni preko drugih ne bi li umakli iz prostorije dok je Ričard Alen Džonson stajao skamenjen i zanesen, sa ušiljenim komadom krede nalik dečjem maču – takođe je obuhvatao, prema zadnjem kraju, još dva pojedinačna ormarića koji su sadržali suviše ili oštećene primerke knjige *Od mora do blistavog mora...*, razne obrasce i materijale za testiranje, kolaž-papir i veliku teglu punu tupih makaza, dve široke kutije dijafilмова o sistemima vlasti i zakonodavstva, te nekoliko vunjenih perika i prsluka od velvetina tamnocrvene i boje šljive, s belim plisiranim plastronima zakačenim za revere pribadačama, zajedno s jednim cilindrom, žičanim naočarima bez dioptrije, invalidskim kolicima na rasklapanje i podugom muštiklom, te preko deset malih, ručnih američkih zastava (potonje su bile zastarele budući da su sadržale svega 49 zvezda u uglu), sve na raspolaganju za godišnji javi čas na Dan predsednikâ koji je gospođa Rouzman organizovala i režirala svakog februara, i o kojem je proteklog meseca Kris Demateis igrao Frenklina D. Ruzvelta, a gospođa Rouzman se osećala loše i imala vrtoglavicu i morala da režira celu predstavu sedeći na malom stepeništu što je vodilo ka pozornici fiskulturne dvorane, i u kojoj sam ja imao dvostruku ulogu, glumeći pristalicu demokratije sa zastavom u ruci iz publike na 2. inauguralnom obraćanju Tomasa Džefersona i Getisburškog obraćanja Abrahama Linkolna, kao i grom u oluji u kojoj je Filip Finkelperl kao Bendžamin Frenklin držao zmaja od kolaž-papira pomoću duge strune i velikog kalauza na njoj dok smo Rejmond Gilis i ja stajali van pozornice odmah iza zavese i uvijali napred-nazad ogroman komad industrijskog lima s komadima zelenog filca zalepljenim preko oštih ivica, pokretom koji

je podsećao na ono kad zamahnete i pucnete ćebetom da biste ga ravno prostrli preko kreveta, proizvodeći zvuk umnogome nalik gromu ako se sluša sa sedišta u Sali, dok su Rut Simons i Jolanda Maldonado stajale pod nadzorom odraslih na uskoj platformi iznad niza binskih svetala u boji i bacale plave i bele munje od kolaž-papira na koje smo potrošili ceo jedan čas radeći s lenjirima kako bismo im iscrtali cikcak oblike i isekli ih. Moj otac je dobio dozvolu da ode ranije s posla kako bi prisustvovao javnom času i premda se majka opet nije osećala dovoljno dobro i nije mogla da mu se pridruži, lepo smo se kasnije zabavili dok smo joj prepričavali šta se sve zbilo, i kako je Terens Vilan u cilindru i s vunenom bradom napamet naučio Getisburško obraćanje i savršeno ga izdeklamovao dok mu je lepak od duge brade popustio s jedne strane i brada počela da klizi sve niže, sve dok nije potpuno otpala s jedne strane i njihala se na povetarcu od šesnaest mahnito razvijorenih zastavica, i kako je Kris Demateis zaboravio (ili nikad nije ni imao priliku da čak i nauči, kako je tvrdio) većinu svog teksta, pa je odlučio da jednostavno isturi bradu i praznu muštiklu sve više i više i da iznova (otac je tvrdio nekoliko desetina puta) ponavlja: „Sam strah, sam strah“, dok su, osvetljeni na pozornici iza njega, Gregori Emke i još nekoliko dečaka koji su imali pristup šlemovima i identifikacionim pločicama svojih očeva jurišali metlama i bajonetima od aluminijumske folije (Luelin je takođe doneo pištolj za koji se ispostavilo da je pravi iako je on tvrdio da mu je udarna igla izvađena, pa je kasnije upao u nevolju, a njegov otac je morao da dođe i razgovara s gospođom Rouzman) spram bedema Ivo Džime od papir-mašea.

(S engleskog preveo Igor Cvijanović)